

Rådet for
Den Europæiske Union

Bruxelles, den 30. april 2024
(OR. en)

Interinstitutionel sag:
2024/0101(NLE)

9493/24
ADD 1

AELE 32
MI 467
AND 5
SM 5

FORSLAG

fra:	Martine DEPREZ, direktør, på vegne af generalsekretæren for Europa-Kommissionen
modtaget:	26. april 2024
til:	Thérèse BLANCHET, generalsekretær for Rådet for Den Europæiske Union
Komm. dok. nr.:	COM(2024) 189 final - Annex
Vedr.:	BILAG til forslag til RÅDETS AFGØRELSE om indgåelse på Den Europæiske Unions vegne af aftalen om oprettelse af en associering mellem Den Europæiske Union og henholdsvis Fyrstendømmet Andorra og Republikken San Marino

Hermed følger til delegationerne dokument COM(2024) 189 final - Annex (Part 1/14).

Bilag: COM(2024) 189 final - Annex

EUROPA-
KOMMISSIONEN

Bruxelles, den 26.4.2024
COM(2024) 189 final

ANNEX – PART 1/14

BILAG

til

forslag til

RÅDETS AFGØRELSE

**om indgåelse på Den Europæiske Unions vegne af aftalen om oprettelse af en associering
mellem Den Europæiske Union og henholdsvis Fyrstendømmet Andorra og
Republikken San Marino**

AFTALE
OM OPRETTELSE AF EN ASSOCIERING MELLEM
DEN EUROPÆISKE UNION
OG HENHOLDSVIS FYRSTENDØMMET ANDORRA
OG REPUBLIKKEN SAN MARINO

PRÆAMBEL

DEN EUROPÆISKE UNION, i det følgende benævnt "EU",

på den ene side,

og

henholdsvis FYRSTENDØMMET ANDORRA, i det følgende benævnt "Andorra",

og

REPUBLIKKEN SAN MARINO, i det følgende benævnt "San Marino",

på den anden side,

SOM HENVISER TIL de historiske, geografiske, kulturelle og økonomiske forbindelser mellem EU og hver associeret stat, herunder i form af gældende aftaler, samt de særlige nære forbindelser mellem hver associeret stat og en eller flere EU-medlemsstater,

SOM TAGER I BETRAGTNING, at der gradvist er knyttet forbindelser mellem EU og Andorra, bl.a. som følge af aftalen i form af brevveksling mellem Det Europæiske Økonomiske Fællesskab og Andorra af 28. juni 1990¹, samarbejdsaftalen mellem Det Europæiske Fællesskab og Andorra af 15. november 2004², den monetære konvention mellem EU og Andorra af 30. juni 2011³ og aftalen mellem Det Europæiske Fællesskab og Fyrstendømmet Andorra om fastlæggelse af foranstaltninger svarende til dem, der er fastlagt i Rådets direktiv 2003/48/EF om beskatning af indtægter fra opsparing i form af rentebetalinger af 15. november 2004 og den dertil knyttede fælles hensigtserklæring af 15. november 2004⁴ og ændringsprotokollen hertil af 12. februar 2016⁵,

SOM TAGER I BETRAGTNING, at der gradvist er knyttet forbindelser mellem EU og San Marino, bl.a. som følge af aftalen om samarbejde og toldunion mellem Det Europæiske Økonomiske Fællesskab og Republikken San Marino af 16. december 1991⁶, den monetære aftale mellem EU og Republikken San Marino af 27. marts 2012⁷ og aftalen mellem Det Europæiske Fællesskab og Republikken San Marino om fastlæggelse af foranstaltninger svarende til dem, der er fastlagt i Rådets direktiv 2003/48/EF om beskatning af indtægter fra opsparing i form af rentebetalinger og det ledsagende aftalememorandum af 7. december 2004⁸ og ændringsprotokollen hertil af 8. december 2015⁹,

¹ EUT L 374 af 31.12.1990, s. 16.

² EUT L 135 af 28.5.2005, s. 14.

³ EUT C 369 af 17.12.2011, s. 1.

⁴ EUT C 359 af 4.12.2004, s. 33.

⁵ EUT L 268 af 1.10.2016, s. 40.

⁶ EUT C 302 af 22.11.1991, s. 12.

⁷ EUT C 121 af 26.4.2012, s. 5.

⁸ EUT L 381 af 28.12.2004, s. 33.

⁹ EUT C 346 af 31.12.2015, s. 3.

SOM TAGER I BETRAGTNING, at de associerede stater i århundreder har haft tætte forbindelser til deres nabolande, som nu er EU-medlemsstater, og at deres områder er omgivet af EU's område,

SOM HAR BESLUTTET at oprette en associering med henblik på at uddybe, diversificere og fastholde deres forbindelser på grundlag af værdier, der er fælles for EU og de associerede stater, om respekt for den menneskelige værdighed, frihed, demokrati, lighed, retsstatsprincippet og respekt for menneskerettigheder, herunder rettigheder for personer, der tilhører mindretal - værdier, der udgør væsentlige dele af denne aftale,

SOM ER FAST BESLUTTEDE PÅ at fremme disse fælles værdier i et samfund, der er præget af mangfoldighed, ikkeforskelsbehandling, tolerance, retfærdighed, solidaritet og ligestilling mellem kvinder og mænd,

SOM UNDERSTREGER EU's vilje til at udvikle særlige forbindelser med sine nabolande med henblik på at skabe et område med velstand og godt naboskab med gensidige rettigheder og forpligtelser og muligheden for en fælles indsats, og som er kendetegnet ved tætte og fredelige forbindelser, der bygger på samarbejde,

SOM TILSTRÆBER at etablere en omfattende og sammenhængende ramme for forbindelserne mellem EU og de associerede stater under hensyntagen til de enkelte associerede staters særlige situation som anført i erklæring 3 ad artikel 8 i traktaten om Den Europæiske Union,

SOM ER FAST BESLUTTEDE PÅ at sikre den økonomiske integration og de respektive associerede staters deltagelse i EU's indre marked, herunder navnlig de fire udelelige friheder: den frie bevægelighed for varer, personer, tjenesteydelser og kapital på grundlag af fælles regler og lige vilkår, idet der tages hensyn til de enkelte associerede staters særlige situation, og idet deres uafhængighed og deres institutioners uafhængighed bevares,

SOM HAR BESLUTTET ved hjælp af associeringen at forbedre de økonomiske og erhvervsmæssige muligheder for borgere og virksomheder i de associerede parter

SOM ER FAST BESLUTTET PÅ som led i associeringsaftalens gennemførelse at sikre ensartethed i det indre marked, retssikkerhed, en ensartet fortolkning og anvendelse af denne aftale og lige behandling af bl.a. erhvervsdrivende og borgere, der er omfattet af associeringen,

SOM ANERKENDER, at det for at sikre en korrekt anvendelse af denne aftale og fuld overholdelse af EU-retten er nødvendigt at fastlægge en hensigtsmæssigt institutionel ramme, bl.a. et forum for dialog mellem de associerede parter og procedurer for kontrol og tvistbilæggelse, og Den Europæiske Unions Domstols enekompetence med henblik på at sikre en ensartet fortolkning og anvendelse af denne aftale,

SOM ØNSKER at bidrage til en styrkelse af samarbejdet mellem medlemmerne af Europa-Parlamentet og medlemmerne af de associerede staters parlamenter, såvel som mellem arbejdsmarkedets parter i EU og i de associerede stater,

SOM NOTERER SIG, at EU og de associerede stater ønsker at bygge deres associering på et højt niveau af sundhedspleje, sikkerhed og forbrugerbeskyttelse,

SOM ER FAST BESLUTTEDE PÅ at bevare, beskytte og forbedre miljøkvaliteten og sikre en forsvarlig og fornuftig udnyttelse af naturressourcer i overensstemmelse med princippet om bæredygtig udvikling, forsigtighedsprincippet og princippet om forebyggende indsats samt at fremme menneskers og dyrs velfærd,

SOM ER OPMÆRKSOMME PÅ betydningen af de økonomiske, miljømæssige og sociale aspekter af bæredygtig udvikling, og som ønsker at fremme og bidrage til gennemførelsen af FN's 2030-dagsorden og verdensmålene for bæredygtig udvikling,

SOM BEKRÆFTER deres tilslutning til FN-pagten, verdenserklæringen om menneskerettigheder og konventionen til beskyttelse af menneskerettigheder og grundlæggende frihedsrettigheder samt til målene og principperne for Europarådet og Organisationen for Sikkerhed og Samarbejde i Europa,

SOM NOTERER SIG, at oprettelsen af associeringen styrker de bilaterale forbindelser mellem Unionen og hver associeret stat og dermed ansporer de associerede parter til at opnå stadig større konvergens i holdningerne til bilaterale, regionale og internationale anliggender af fælles interesse,

SOM efter at have udvekslet deres fuldmagter og fundet dem i god og behørig form er blevet enige om følgende:

DEL I

MÅL, VÆRDIER OG PRINCIPPER

ARTIKEL 1

Mål

1. Ved denne aftale oprettes en associering mellem EU og henholdsvis Andorra og San Marino (i det følgende benævnt "associeringen").
2. Formålene med denne associering er:
 - a) at sikre de respektive associerede staters deltagelse i det indre marked, som omfatter fri bevægelighed for personer, varer, tjenesteydelser og kapital samt lige vilkår mellem hver af dem og EU i overensstemmelse med denne aftale, samt deres deltagelse i de tilhørende tværgående og ledsagende politikker under hensyntagen til den særlige situation i den enkelte associerede stat og
 - b) at indføre en hensigtsmæssig ramme med henblik på at udvikle og fremme dialog og samarbejde mellem EU og hver associeret stat inden for andre områder af fælles interesse.

ARTIKEL 2

Definitioner

I denne aftale forstås ved:

- a) "associerede stater": henholdsvis Andorra og San Marino
- b) "kontraherende parter": EU, Andorra og San Marino
- c) "associerede parter": EU som associeret part på den ene side og henholdsvis Andorra eller San Marino som associeret part på den anden side
- d) "aftale": rammeaftalen, rammeprotokollerne og de associerede staters protokoller og bilag
- e) "rammeaftale": aftalen uden protokoller og bilag
- f) "de associerede staters protokoller": hver associeret stats protokol og de dertil hørende bilag, som fastlægger de særlige betingelser for at opfylde målene samt de elementer, der er knyttet til vedtagelsen af gældende EU-ret om det indre marked
- g) "rammeprotokoller": protokoller, der er fælles for de tre kontraherende parter
- h) "bilag til de associerede staters protokoller": de tekster, som indeholder de EU-retsakter, der er omfattet af anvendelsesområdet for denne aftale, med eventuelle tilpasninger

- i) "Den Europæiske Unions Domstol" (herefter "EU-Domstolen"): Den Europæiske Unions Domstol og Den Europæiske Unions Ret.

ARTIKEL 3

Værdier

Denne aftale bygger på EU's og de associerede staters fælles værdier: respekt for den menneskelige værdighed, frihed, demokrati, ligestilling, retsstaten og respekt for menneskerettighederne, herunder rettigheder for personer, der tilhører mindretal. I et samfund præget af mangfoldighed, ikkeforskelsbehandling, tolerance, retfærdighed, solidaritet og ligestilling mellem kvinder og mænd er disse værdier væsentlige dele af denne aftale.

ARTIKEL 4

Principper

For at nå de mål, der er beskrevet i rammeaftalens artikel 1, træffer de associerede parter alle relevante almindelige eller særlige foranstaltninger til at sikre, at forpligtelserne i henhold til denne aftale opfyldes i overensstemmelse med følgende grundlæggende principper:

- a) et velfungerende og ensartet indre marked i EU baseret på ensartede regler

- b) retssikkerhed og ligebehandling af erhvervsdrivende og borgere
- c) hensyntagen til de enkelte associerede staters særlige situation.

ARTIKEL 5

Princippet om ikkeforskelsbehandling

Inden for denne aftales anvendelsesområde og med forbehold af aftalens særlige bestemmelser er al forskelsbehandling, der udøves på grundlag af nationalitet, forbudt.

DEL II

FRI BEVÆGELIGHED FOR VARER, PERSONER, TJENESTEYDELSER OG KAPITAL

KAPITEL 1

FRIE VAREBEVÆGELSER

ARTIKEL 6

Frie varebevægelser

Der indføres fri bevægelighed for varer mellem de associerede parter i overensstemmelse med denne aftales bestemmelser.

ARTIKEL 7

Toldforbud

Told på import og eksport og andre afgifter med tilsvarende virkning mellem de associerede parter er forbudt. Dette gælder for også finanstold.

ARTIKEL 8

Forbud mod kvantitative restriktioner

Kvantitative restriktioner på import og eksport og andre foranstaltninger med tilsvarende virkning mellem de associerede parter er forbudt.

ARTIKEL 9

Forbud mod eller restriktioner på import, eksport eller transit

1. Denne aftale er ikke til hinder for forbud mod eller restriktioner på import, eksport eller varer i transit, som er begrundet i hensynet til den offentlige sædelighed, den offentlige orden eller den offentlige sikkerhed, beskyttelse af menneskers, dyrs eller planters liv og sundhed, beskyttelse af nationale skatte af kunstnerisk, historisk eller arkæologisk værdi eller beskyttelse af industriel eller kommerciel ejendomsret. Disse forbud eller restriktioner må dog hverken udgøre et middel til vilkårlig forskelsbehandling eller en skjult begrænsning af samhandelen mellem de associerede parter.
2. Foranstaltninger, der har mindst mulig indflydelse på den frie bevægelighed for varer mellem de associerede parter, foretrækkes. Varigheden af sådanne foranstaltninger begrænses til, hvad der er strengt nødvendigt for at nå målene i stk. 1.

ARTIKEL 10

Interne afgifter

Ingen associeret part må direkte eller indirekte pålægge produkter fra den anden associerede part interne afgifter af nogen art, som er højere end de afgifter, der direkte eller indirekte pålægges lignende indenlandske produkter. Endvidere må ingen associeret part pålægge produkter fra den anden associerede part interne afgifter af en sådan art, som indirekte vil kunne beskytte andre produkter.

ARTIKEL 11

Anvendelse af EU's fælles toldtarif

De associerede stater anvender i deres forbindelser med tredjelande EU's fælles toldtarif i overensstemmelse med bestemmelserne i den respektive associerede stats protokol.

ARTIKEL 12

Anvendelse af EU's fælles handelspolitik

De associerede stater anvender i deres forbindelser med tredjelande EU's fælles handelspolitik, herunder EU's handelsbeskyttelsesforanstaltninger, som anført i bilag XXV til hver associeret stats protokol.

ARTIKEL 13

Andre regler

1. Der er fastsat særlige bestemmelser og ordninger i:
 - a) bilag I til hver associeret stats protokol for så vidt angår fødevarer sikkerhed samt veterinær- og plantesundhedsanliggender
 - b) bilag II til hver associeret stats protokol for så vidt angår tekniske forskrifter, standarder, prøvning og certificering
 - c) bilag III til hver associeret stats protokol for så vidt angår produktansvar
 - d) bilag IV til hver associeret stats protokol for så vidt angår energi
 - e) bilag XXIII til hver associeret stats protokol for så vidt angår toldlovgivning
 - f) bilag XXIV til hver associeret stats protokol for så vidt angår lovgivning om landbrug og
 - g) bilag XXV til hver associeret stats protokol for så vidt angår andre anliggender end de, der er omfattet af rammeaftalens artikel 12.
2. De særlige bestemmelser og ordninger, der er omhandlet i stk. 1, anvendes på alle produkter, medmindre andet er angivet.

KAPITEL 2

FRI BEVÆGELIGHED FOR PERSONER, ARBEJDSSTAGERE OG SELVSTÆNDIGE ERHVERVSDRIVENDE

ARTIKEL 14

Arbejdskraftens frie bevægelighed

1. Arbejdskraftens frie bevægelighed mellem de associerede parter skal sikres.
2. Den forudsætter afskaffelse af enhver i nationaliteten begrundet forskelsbehandling af EU-medlemsstaternes arbejdstagere og af den pågældende associerede stats arbejdstagere for så vidt angår beskæftigelse, aflønning og øvrige arbejdsvilkår.
3. Med forbehold af de begrænsninger, der retfærdiggøres af hensynet til den offentlige orden, den offentlige sikkerhed og folkesundheden, indebærer den retten til:
 - a) at acceptere tilbud om faktisk tilbudte stillinger
 - b) frit at bevæge sig inden for EU-medlemsstaternes og den pågældende associerede stats område i dette øjemed
 - c) at tage ophold på en EU-medlemsstats eller den pågældende associerede stats område for dér at have beskæftigelse i henhold til de love eller administrative bestemmelser, der gælder for indenlandske arbejdstageres beskæftigelse

- d) at blive boende på en EU-medlemsstats eller den pågældende associerede stats område efter at have haft ansættelse dér.
- 4. Bestemmelserne i denne artikel gælder ikke for ansættelse i den offentlige administration.
- 5. De associerede staters protokoller, navnlig bilag V, indeholder særlige bestemmelser om arbejdskraftens frie bevægelighed.

ARTIKEL 15

Social sikring for arbejdstagere og selvstændige erhvervsdrivende

For at gennemføre den frie bevægelighed for arbejdstagere og selvstændige erhvervsdrivende skal de associerede parter, hvad angår social sikring som fastsat i bilag VI til hver associeret stats protokol, for arbejdstagere og selvstændige erhvervsdrivende og deres ydelsesberettigede pårørende navnlig sikre:

- a) sammenlægning af alle perioder, der i de forskellige nationale lovgivninger tages i betragtning med henblik på at erhverve og opretholde retten til ydelser og på beregning heraf
- b) betaling af ydelser til personer, der bor inden for de associerede parters område.

ARTIKEL 16

Gensidig anerkendelse af eksamensbeviser

For at lette adgangen til at tage arbejde og optage og udøve selvstændig erhvervsvirksomhed træffer de associerede parter de nødvendige foranstaltninger som fastsat i bilag VII til hver associeret stats protokol vedrørende gensidig anerkendelse af eksamensbeviser og andre kvalifikationsbeviser og samordning af de associerede parters love og administrative bestemmelser om adgangen til at tage arbejde og optage og udøve selvstændig erhvervsvirksomhed.

KAPITEL 3

ETABLERINGSFRIHED

ARTIKEL 17

Etableringsfrihed

1. Etableringsfriheden mellem de associerede parter skal sikres i overensstemmelse med denne aftales bestemmelser.
2. Enhver begrænsning i etableringsfriheden for personer, der statsborgere i en EU-medlemsstat eller i den pågældende associerede stat, på en anden af disse staters område er forbudt. Dette gælder også for oprettelsen af agenturer, filialer og datterselskaber, som foretages af statsborgere i en EU-medlemsstat eller den pågældende associerede stat, der er etableret på en af disse staters område.
3. Med forbehold af bestemmelserne i kapitel 5 indebærer etableringsfriheden adgang til at optage og udøve selvstændig erhvervsvirksomhed samt til at oprette og lede virksomheder, herunder navnlig selskaber i den i artikel 20, stk. 2, i rammeaftalens anførte betydning, på de vilkår, som i etableringslandets lovgivning er fastsat for landets egne statsborgere.
4. Bilag VIII til XI og XXII til hver associeret stats protokol samt rammeprotokol 3 indeholder særlige bestemmelser om etableringsfriheden.

ARTIKEL 18

Udøvelse af offentlig myndighed

Virksomhed, som varigt eller lejlighedsvist er forbundet med udøvelse af offentlig myndighed i en associeret part, er i den pågældende associerede part ikke omfattet af bestemmelserne i dette kapitel.

ARTIKEL 19

Særlige ordninger begrundet i hensynet til den offentlige orden, den offentlig sikkerhed og folkesundheden

Bestemmelserne i dette kapitel og de forholdsregler, der træffes i medfør heraf, udelukker ikke anvendelse af love eller administrative bestemmelser, der indeholder særlige regler for statsborgere i en EU-medlemsstat eller den pågældende associerede stat, og som er begrundet i hensynet til den offentlige orden, den offentlige sikkerhed eller folkesundheden.

ARTIKEL 20

Afgrænsning og definition af selskaber

1. Selskaber, som er oprettet i overensstemmelse med en EU-medlemsstats eller den pågældende associerede stats lovgivning, og hvis vedtægtsmæssige hjemsted, hovedkontor eller hovedvirksomhed er beliggende inden for denne stats område, ligestilles for så vidt angår anvendelsen af bestemmelserne i dette kapitel med fysiske personer, der er statsborgere i en EU-medlemsstat eller den pågældende associerede stat.

2. Ved "selskaber" forstås privatretlige selskaber, heri indbefattet kooperative selskaber, samt alle andre juridiske personer, der henhører under den offentlige ret eller privatretten, med undtagelse af selskaber, som ikke arbejder med gevinst for øje.

ARTIKEL 21

Kapitalanbringelser i selskaber

En EU-medlemsstat eller den pågældende associerede stat giver den anden stats statsborgere samme behandling som sine egne statsborgere for så vidt angår kapitalanbringelser i de selskaber, der er omhandlet i rammeaftalens artikel 20, stk. 2, uden at dette berører anvendelsen af denne aftales øvrige bestemmelser.

ARTIKEL 22

Gensidig anerkendelse af eksamensbeviser

Rammeaftalens artikel 16 finder anvendelse på anliggender, der er omfattet af dette kapitel.

ARTIKEL 23

Særlige bestemmelser

Etableringsfriheden på transportområdet er omfattet af kapitel 6.

KAPITEL 4

FRI UDVEKSLING AF TJENESTEYDELSER

ARTIKEL 24

Fri udveksling af tjenesteydelser

1. Der sikres fri udveksling af tjenesteydelser mellem de associerede parter i overensstemmelse med denne aftale.
2. Enhver begrænsning i den frie udveksling af tjenesteydelser mellem de associerede parter er forbudt for så vidt angår statsborgere i den pågældende associerede stat eller i en EU-medlemsstat, der er etableret i en anden stat end modtageren af den pågældende tjenesteydelse.
3. "Ydelser anses for at være "tjenesteydelser", hvis de normalt leveres mod betaling, og hvis de ikke er omfattet af bestemmelserne vedrørende den frie bevægelighed for varer, kapital og personer.
4. "Tjenesteydelser" omfatter især:
 - a) virksomhed af industriel karakter
 - b) virksomhed af forretningsmæssig karakter
 - c) virksomhed af håndværksmæssig karakter

d) de liberale erhvervs virksomhed.

Tjenesteyderen kan midlertidigt udøve sin virksomhed i den stat, hvor ydelsen leveres, på samme vilkår, som den pågældende stat fastsætter for sine egne statsborgere, jf. dog bestemmelserne i kapitel 3.

5. Bilag IX til XI til hver associeret stats protokol samt rammeprotokol 3 indeholder særlige bestemmelser om fri udveksling af tjenesteydelser.

ARTIKEL 25

Ikke-forskelsbehandling

Så længe begrænsningerne i den frie udveksling af tjenesteydelser mellem de associerede parter ikke er afskaffet, anvender parterne dem over for alle personer, der leverer tjenesteydelser som omhandlet i rammeaftalens artikel 24, stk. 2, uanset disses nationalitet eller opholdssted.

ARTIKEL 26

Særlige bestemmelser

1. Den frie udveksling af tjenesteydelser på transportområdet er omfattet af kapitel 6.
2. Rammeaftalens artikel 16, 18, 19 og 20 finder anvendelse på anliggender, der er omfattet af dette kapitel.

KAPITEL 5

KAPITALENS FRIE BEVÆGELIGHED

ARTIKEL 27

Kapitalbevægelser

1. Inden for rammerne af denne aftales bestemmelser er begrænsninger af kapitalbevægelser mellem de associerede parter forbudt.
2. Inden for rammerne af denne aftales bestemmelser er begrænsninger af betalinger mellem de associerede parter forbudt.
3. Bilag XII til hver associeret stats protokol indeholder særlige bestemmelser om den frie bevægelighed for kapital og betalinger.

ARTIKEL 28

Foranstaltninger, der er forenelige med frie kapitalbevægelser

1. Artikel 27 i rammeaftalen berører ikke EU-medlemsstaternes og de associerede staters ret til:
 - a) at anvende de relevante bestemmelser i deres skattelovgivning, som sondrer imellem skatteydere, hvis situation er forskellig med hensyn til deres bopælssted eller med hensyn til det sted, hvor deres kapital er investeret

b) at træffe de nødvendige foranstaltninger for at hindre overtrædelser af deres nationale ret og forskrifter, især på skatte- og afgiftsområdet og i forbindelse med tilsynet med finansielle institutioner, eller til af administrative eller statistiske hensyn at fastlægge procedurer for anmeldelse af kapitalbevægelser eller til at træffe foranstaltninger, der er begrundet i hensynet til den offentlige orden eller den offentlige sikkerhed.

2. Bestemmelserne i dette kapitel griber ikke ind i muligheden for at anvende sådanne restriktioner for etableringsretten, der er forenelige med denne aftale.

3. De foranstaltninger og fremgangsmåder, der er nævnt i stk. 1 og 2, må ikke udgøre et middel til vilkårlig forskelsbehandling eller en skjult begrænsning af den frie bevægelighed for kapital og betalinger.

ARTIKEL 29

Restriktioner i tilfælde af betalingsbalancevanskeligheder.

I tilfælde af, at en EU-medlemsstat, hvis valuta ikke er euroen, eller en associeret stat har vanskeligheder eller er i alvorlig fare for vanskeligheder med hensyn til sin betalingsbalance enten som følge af uligevægt på dens globale betalingsbalance eller som følge af arten af den valuta, den råder over, og navnlig når disse vanskeligheder vil kunne bringe denne aftales funktion i fare, kan den pågældende EU-medlemsstat eller associerede stat træffe beskyttelsesforanstaltninger.

ARTIKEL 30

Beskyttelsesforanstaltninger med hensyn til kapitalbevægelser eller betalinger

I undtagelsestilfælde, i tilfælde af alvorlige vanskeligheder eller i fare herfor kan EU med henblik på gennemførelsen af den Økonomiske og Monetære Union vedtage eller opretholde beskyttelsesforanstaltninger med hensyn til kapitalbevægelser eller betalinger i en periode på højst seks måneder, forudsat at sådanne foranstaltninger er strengt nødvendige.

ARTIKEL 31

Gennemførelse af beskyttelsesforanstaltninger

EU på den ene side og hver af de associerede stater på den anden side benytter deres interne procedurer til gennemførelsen af bestemmelserne i rammeaftalens artikel 29.

ARTIKEL 32

Det blandede udvalgs rolle i tilfælde af beskyttelsesforanstaltninger

1. Alle foranstaltninger, der træffes i medfør af rammeaftalens artikel 29, meddeles straks det blandede udvalg, der nedsættes i henhold til rammeaftalens artikel 76.

2. Alle foranstaltninger, der træffes i medfør af rammeaftalens artikel 29, skal være genstand for høringer og en informationsudveksling i det blandede udvalg inden og efter meddelelsen af dem.
3. I den i rammeaftalens artikel 29 beskrevne situation kan den pågældende EU-medlemsstat eller associerede stat, såfremt der opstår en pludselig betalingsbalancekrise, og de i stk. 2 fastsatte procedurer ikke kan følges, i forebyggende øjemed træffe de nødvendige beskyttelsesforanstaltninger. Disse foranstaltninger skal medføre mindst mulig forstyrrelse i aftalens funktion og må ikke gå ud over, hvad der er strengt nødvendigt for at afhjælpe de pludseligt opståede vanskeligheder.
4. Hvis der træffes foranstaltninger som omhandlet i stk. 3, skal der gives meddelelse herom senest den dag, de træder i kraft, og den informationsudveksling og de høringer, der er omhandlet i stk. 2, skal finde sted snarest muligt derefter.

KAPITEL 6

TRANSPORT

ARTIKEL 33

Anvendelsesområde for kapitel 6

1. Denne aftale omfatter kombineret transport, transport ad vej, jernbane og indre vandveje samt søtransport, herunder tjenester relateret til disse transportformer.
2. Transportmålene i denne aftale forfølges i overensstemmelse med rammeaftalens artikel 34-37 og bestemmelserne i bilag XIII til hver associeret stats protokol.

ARTIKEL 34

Anvendelse af interne regler uden forskelsbehandling

De af en associeret parts bestemmelser om kombineret transport, transport ad jernbane, vej og indre vandveje samt søtransport, som ikke er omfattet af bilag XIII til hver associeret stats protokol, må ikke have direkte eller indirekte følger for transportvirksomheder i den anden associerede part, der er mindre gunstige end for førstnævnte associerede parts egne transportvirksomheder.

ARTIKEL 35

Statsstøtte til transportsektoren

Støtte til transporttjenester, der modsvarer behovet for en samordning af transportvæsenet, eller som udgør godtgørelse for visse forpligtelser, der hænger sammen med begrebet offentlig tjenesteydelse, er forenelige med denne aftale.

ARTIKEL 36

Forbud mod forskelsbehandling i form af takster og vilkår

1. I samfærdslen inden for de associerede parters område må der ikke udøves forskelsbehandling, som består i, at en transportvirksomhed for samme transportforbindelse anvender forskellige transportpriser og -vilkår på samme slags gods alt efter godsets oprindelses- eller bestemmelsesland.
2. Det blandede udvalg undersøger på eget initiativ eller på anmodning af en associeret part ethvert tilfælde af forskelsbehandling, der er omfattet af denne artikel, og træffer de nødvendige afgørelser inden for rammerne af sine egne interne regler.

ARTIKEL 37

Afgifter ved grænsepassage

Afgifter eller gebyrer, som en transportvirksomhed ved grænsepassage opkræver ud over transportpriserne, må ikke overstige et rimeligt niveau i betragtning af de omkostninger, der faktisk er forbundet med passagen. De associerede parter bestræber sig på gradvis at nedbringe disse omkostninger.

DEL III

KONKURRENCEREGLER OG ANDRE FÆLLES REGLER

KAPITEL 1

REGLER FOR VIRKSOMHEDER

ARTIKEL 38

Aftaler, afgørelser og samordnet praksis

1. Følgende er uforenelige med aftalens funktion: alle aftaler mellem virksomheder, afgørelser truffet af virksomhedssammenslutninger og former for samordnet praksis, der kan påvirke handelen mellem de associerede parter, og som har til formål eller til følge at hindre, begrænse eller fordreje konkurrencen inden for de associerede parters område, navnlig sådanne, som består i:
 - a) direkte eller indirekte at fastsætte købs- eller salgspriser eller andre handelsvilkår
 - b) at begrænse eller kontrollere produktionen, afsætningen, den tekniske udvikling eller investeringer
 - c) at opdele markeder eller forsyningskilder

- d) at anvende ulige vilkår for ydelser af samme værdi over for handelspartnere, som derved stilles ringere i konkurrencen
- e) at gøre indgåelsen af en aftale betinget af, at medkontrahenten godkender tillægsydelser, som efter deres natur eller ifølge handelssædvane ikke har forbindelse med aftalens genstand.

2. Aftaler eller afgørelser, som er forbudt i medfør af denne artikel, har ingen retsvirkning.

3. Stk. 1 kan dog erklæres uanvendelig på:

- enhver aftale eller kategori af aftaler mellem virksomheder
- enhver vedtagelse eller kategori af vedtagelser inden for sammenslutninger af virksomheder og
- enhver samordnet praksis eller kategori deraf

som bidrager til at forbedre produktionen eller distributionen af varerne eller til at fremme den tekniske eller økonomiske udvikling, samtidig med at den sikrer forbrugerne en rimelig andel i fordelene herved, og som ikke:

- a) pålægger de pågældende virksomheder begrænsninger, der ikke er nødvendige for at nå disse mål
- b) giver disse virksomheder mulighed for at udelukke konkurrence for en væsentlig del af de pågældende varer.

ARTIKEL 39

Misbrug af en dominerende stilling

En eller flere virksomheders misbrug af en dominerende stilling på de associerede parter område eller en væsentlig del heraf er uforenelig med denne aftales funktion og forbudt i den udstrækning, samhandelen mellem de associerede parter kan påvirkes heraf.

Misbrug kan især bestå i:

- a) direkte eller indirekte at påtvinge urimelige købs- eller salgspriser eller andre urimelige handelsvilkår
- b) at begrænse produktionen, afsætningen eller den tekniske udvikling til skade for forbrugerne
- c) at anvende forskellige vilkår for ydelser af samme værdi over for handelspartnere, som derved stilles ringere i konkurrencen
- d) at gøre indgåelsen af en aftale betinget af, at medkontrahenten godkender tillægsydelser, som efter deres natur eller ifølge handelssædvane ikke har forbindelse med aftalens genstand.

ARTIKEL 40

Europa-Kommissionens beføjelser

Hvis handelen mellem EU's medlemsstater forventes at blive påvirket, har kun Kommissionen beføjelse til at anvende bestemmelserne i dette kapitel.

ARTIKEL 41

Vurderingskriterier for forbudte praksisser

Enhver praksis, der er forbudt i henhold til denne rammeaftales artikel 38 og 39, skal vurderes i overensstemmelse med de kriterier, der følger af anvendelsen af artikel 101 og 102 i TEUF samt eventuel gældende afledt ret i EU. Disse bestemmelser er fastlagt i bilag XIV til hver associeret stats protokol.

ARTIKEL 42

Offentlige virksomheder og virksomheder med særlige eller eksklusive rettigheder, der har fået overdraget at udføre tjenesteydelser af almindelig økonomisk interesse

1. De associerede stater afstår, for så vidt angår offentlige virksomheder og virksomheder, som EU-medlemsstaterne eller de associerede stater indrømmer særlige eller eksklusive rettigheder, fra at træffe eller opretholde foranstaltninger, som er i strid med denne aftales bestemmelser, navnlig de i dette kapitel nævnte regler.

2. Virksomheder, der har fået overdraget at udføre tjenesteydelser af almindelig økonomisk interesse, eller som har karakter af fiskale monopoler, er underkastet denne aftales bestemmelser, navnlig konkurrencereglerne, i det omfang anvendelsen af disse bestemmelser ikke retligt eller faktisk hindrer opfyldelsen af de særlige opgaver, som er betroet dem. Udviklingen af samhandelen må ikke påvirkes i et sådant omfang, at det strider imod de associerede parters interesser.

ARTIKEL 43

Produktion af og handel med landbrugsprodukter

Dette kapitel finder anvendelse på produktionen af og handelen med landbrugsprodukter inden for de grænser, der er fastsat ved retsakter vedtaget i henhold til artikel 42 i TEUF med henblik på anvendelsen af samme traktats artikel 101 og 102 på produktionen af og handelen med landbrugsprodukter.

KAPITEL 2

STATSSTØTTE

ARTIKEL 44

Almindelige principper

1. Bortset fra de i denne aftale hjemlede undtagelser er støtte, som ydes af associerede stater eller EU-medlemsstater eller ved hjælp af statsmidler under enhver tænkelig form, og som fordrejer eller truer med at fordreje konkurrencevilkårene ved at begunstige visse virksomheder eller visse produktioner, uforenelig med denne aftale i det omfang, den påvirker samhandelen mellem de associerede parter.
2. Følgende betragtes som forenelig med denne aftale:
 - a) støtte af social karakter til enkelte forbrugere, forudsat at den ydes uden forskelsbehandling med hensyn til varernes oprindelse
 - b) støtte, hvis formål er at råde bod på skader, der er forårsaget af naturkatastrofer eller af andre usædvanlige begivenheder.
3. Følgende kan betragtes som forenelig med denne aftales funktion:
 - a) støtte til fremme af den økonomiske udvikling i områder, hvor levestandarden er usædvanlig lav, eller hvor der hersker en alvorlig underbeskæftigelse

- b) støtte, der kan fremme virkeliggørelsen af vigtige projekter af fælleseuropæisk interesse eller afhjælpe en alvorlig forstyrrelse i en EU-medlemsstats eller en associeret stats økonomi
- c) støtte til fremme af udviklingen af visse erhvervsgrene eller økonomiske regioner, når den ikke ændrer samhandelsvilkårene mellem de associerede parter på en måde, der strider imod nogle af parternes interesser
- d) støtte til fremme af kultur og bevarelse af kulturarven, herunder bevarelse af naturværdier og kulturværdier, når den ikke ændrer samhandelsvilkårene mellem de associerede parter på en måde, der strider imod nogle af parternes interesser.

ARTIKEL 45

Åbenhed

De associerede parter skal sikre åbenhed med hensyn til statsstøtte inden for denne aftales anvendelsesområde. Hver associeret part offentliggør med henblik herpå følgende oplysninger om hver enkelt støttetildeling, der overstiger det beløb, der er fastsat i gældende EU-ret:

- a) den fulde ordlyd af de enkelte støtteordninger eller afgørelser om tildeling af støtte og gennemførelsesbestemmelserne
- b) den godkendende myndigheds identitet
- c) de individuelle støttemodtageres identitet

- d) den støtteform og det støttebeløb, som hver enkelt støttemodtager ydes
- e) dato for tildelingen og virksomhedstypen
- f) regionen, hvori støttemodtageren er etableret og
- g) den erhvervssektor, hvor støttemodtageren hovedsagelige er aktiv.

Europa-Kommissionen kan uddybe kravene om offentliggørelse nærmere.

ARTIKEL 46

Kommissionens undersøgelse af statsstøtte

1. Europa-Kommissionen skal underrettes om enhver plan, som de associerede stater måtte have om at indføre eller ændre støtteforanstaltninger, i så god tid, at den kan fremsætte sine bemærkninger hertil. Hvis den mener, at et projekt ikke er foreneligt med det indre marked, skal den uden ophold indlede proceduren i stk. 3. Den pågældende associerede stat må ikke sætte de foreslåede foranstaltninger i værk, før proceduren er afsluttet med en endelig beslutning.

2. Europa-Kommissionen undersøger i samarbejde med de associerede stater løbende de støtteordninger, som findes i disse stater. Den foreslår dem sådanne foranstaltninger, som det indre markeds funktion eller gradvise udvikling kræver. Inden for et år fra denne aftales ikrafttræden foretager de associerede stater en samlet opgørelse af de støtteordninger, der var indført inden denne aftales ikrafttræden, og tilpasser inden for to år efter denne aftales ikrafttræden disse støtteordninger til de kriterier, der er omhandlet i rammeaftalens artikel 44.
3. Finder Europa-Kommissionen – efter at have givet parterne en frist til at fremsætte deres bemærkninger – at støtte, som ydes af en associeret stat eller med statsmidler, er uforenelig med det indre marked, eller at støtten misbruges, træffer den afgørelse om, at den associerede stat skal ophæve eller ændre støtten inden for den frist, som Kommissionen fastsætter.
4. Hvis den associerede stat ikke retter sig efter denne afgørelse inden udløbet af den fastsatte frist, kan Kommissionen indbringe sagen direkte for EU-Domstolen.

ARTIKEL 47

Fortolkning og anvendelse af statsstøttere regler

1. Uanset artikel 81 forpligter de associerede parter sig til at anvende og fortolke rammeaftalens artikel 44, 45 og 46 i overensstemmelse med kriterierne for anvendelsen af reglerne i artikel 106, 107, 108 og 93 i TEUF samt gældende afledt ret i EU.

2. De bestemmelser, der er omhandlet i stk. 1, er fastlagt i bilag XV til hver associeret stats protokol.
3. Det blandede udvalg kan vedtage afgørelser om ændring af bilag XV til hver associeret stats protokol, jf. dog stk. 1.

ARTIKEL 48

Fremstilling af og handel med landbrugsprodukter

Statsstøttere reglerne finder ikke anvendelse på produktionen af og handelen med de landbrugsprodukter, der er anført i bilag I til TEUF.

KAPITEL 3

ANDRE FÆLLES REGLER

ARTIKEL 49

Udbud og intellektuel, industriel og kommerciel ejendomsret

1. Bilag XVI til hver associeret stats protokol indeholder særlige bestemmelser og ordninger for udbud. Medmindre andet er fastsat, finder disse bestemmelser og ordninger anvendelse på alle varer og tjenesteydelser, der er opført i nævnte bilag.
2. Bilag XVII til hver associeret stats protokol stat indeholder særlige bestemmelser og ordninger for intellektuel, industriel og kommerciel ejendomsret. Medmindre andet er fastsat, finder disse bestemmelser og ordninger anvendelse på alle varer og tjenesteydelser.

DEL IV

HORISONTALE BESTEMMELSER VEDRØRENDE DE FIRE FRIHEDER

KAPITEL 1

SOCIALPOLITIK

ARTIKEL 50

Forbedring af arbejdsforhold

De associerede parter er enige om, at det er nødvendigt at fremme bedre arbejds- og levevilkår for arbejdstagerne.

ARTIKEL 51

Arbejdstageres sikkerhed og sundhed

1. De associerede parter bestræber sig på at forbedre navnlig arbejdsmiljøet for at beskytte arbejdstagernes sikkerhed og sundhed. Med henblik på at bidrage til at nå dette mål anvendes der minimumsforskrifter, som skal gennemføres gradvis under hensyntagen til de vilkår og tekniske regler, der gælder i de associerede parter. Disse minimumsforskrifter må ikke forhindre nogen af de associerede parter i at opretholde eller indføre strengere foranstaltninger til beskyttelse af arbejdsvilkårene, som er forenelige med denne aftale.

2. Bestemmelserne om de minimumsforskrifter, der er omhandlet i stk. 1, er anført i bilag XVIII til hver associeret stats protokol.

ARTIKEL 52

Arbejdsret

De associerede parter indfører de nødvendige foranstaltninger inden for arbejdsret til at sikre denne aftales rette funktion. Disse foranstaltninger er fastlagt i bilag XVIII til hver associeret stats protokol.

ARTIKEL 53

Lige løn til mænd og kvinder for samme arbejde

1. Hver af de associerede parter gennemfører og opretholder princippet om lige løn til mænd og kvinder for samme arbejde.

Ved "løn" forstås i denne artikel den almindelige grund- eller minimumsløn og alle andre ydelser, som arbejdstageren som følge af arbejdsforholdet modtager fra arbejdsgiveren direkte eller indirekte i penge eller naturalier.

Lige løn uden forskelsbehandling begrundet i køn indebærer:

- a) at den løn, der ydes for samme arbejde, der aflønnes i akkord, fastsættes på samme beregningsgrundlag

b) at den løn, der ydes for arbejde, betalt efter tid, er den samme for samme slags arbejde.

2. Bilag XVIII til hver associeret stats protokol indeholder særlige bestemmelser til gennemførelse af stk. 1.

ARTIKEL 54

Ligebehandling af mænd og kvinder

De associerede parter fremmer princippet om ligebehandling af mænd og kvinder ved gennemførelsen af bestemmelserne i bilag XVIII til hver associeret stats protokol.

ARTIKEL 55

Dialog mellem arbejdsmarkedets parter

De associerede parter bestræber sig på at fremme dialogen mellem arbejdsmarkedets parter på europæisk plan.

KAPITEL 2

FORBRUGERBESKYTTELSE

ARTIKEL 56

Forbrugerbeskyttelse

Bilag XIX til hver associeret stats protokol indeholder bestemmelser om forbrugerbeskyttelse.

KAPITEL 3

MILJØ OG KLIMA

ARTIKEL 57

Mål vedrørende miljø og klima

1. Der er følgende mål med de associerede parter virke på miljø- og klimaområdet:
 - a) at bevare, beskytte og forbedre miljøkvaliteten
 - b) at bidrage til beskyttelse af menneskers sundhed
 - c) at sikre, at naturens ressourcer udnyttes forsvarligt og fornuftigt og
 - d) at fremme foranstaltninger til bekæmpelse af klimaændringer.
2. De associerede parter indsats på miljø- og klimaområdet bygger på principperne om en forebyggende indsats, om udbedring af miljøskader fortrinsvis ved kilden og om, at forureneren betaler. Miljøbeskyttelseskravene og klimaindsatsen er vigtige bestanddele af de associerede parter politik på andre områder.

ARTIKEL 58

Beskyttelsesforanstaltninger

Bilag XX til hver associeret stats protokol indeholder særlige bestemmelser om de beskyttelsesforanstaltninger, der skal træffes i henhold til rammeaftalens artikel 57.

ARTIKEL 59

Strengere nationale foranstaltninger

De beskyttelsesforanstaltninger, der er nævnt i rammeaftalens artikel 58, må ikke være til hinder for, at de associerede parter opretholder eller indfører strengere beskyttelsesforanstaltninger, som er forenelige med denne aftale.

KAPITEL 4

STATISTIKKER

ARTIKEL 60

Samarbejde på statistikområdet

1. De associerede parter drager omsorg for, at der fremstilles og udbredes indbyrdes sammenhængende og sammenlignelige statistiske oplysninger til beskrivelse af og tilsyn med alle relevante økonomiske, sociale og miljømæssige aspekter af de associerede stater.
2. De associerede parter udvikler og anvender med henblik herpå harmoniserede metoder, definitioner og klassifikationer såvel som fælles programmer og procedurer for tilrettelæggelse af statistisk arbejde på passende administrativt niveau under behørig overholdelse af kravet om statistisk fortrolighed.
3. Bilag XXI til hver associeret stats protokol indeholder bestemmelser om statistik.
4. Rammeprotokol 5 indeholder særlige bestemmelser om tilrettelæggelsen af samarbejdet på statistikområdet.

KAPITEL 5

SELSKABSRET

ARTIKEL 61

Selskabsret

Bilag XXII til hver associeret stats protokol indeholder bestemmelser om selskabsret.

DEL V

SAMARBEJDE

ARTIKEL 62

Samarbejde om bekæmpelse af svig

1. De associerede parter forpligter sig til effektivt at bekæmpe svig, korruption, smugling og andre ulovlige aktiviteter, der skader EU's finansielle interesser.

De kompetente myndigheder i de associerede stater på den ene side og Europa-Kommissionen og Det Europæiske Kontor for Bekæmpelse af Svig (OLAF) på den anden side arbejder med henblik herpå tæt sammen, hører hinanden regelmæssigt og bistår hinanden inden for deres respektive mandater. De kompetente myndigheder i de associerede stater og OLAF kan med henblik på samarbejdet indgå administrative ordninger.

Disse ordninger skal indgås, før en associeret stat kan modtage EU-midler i forbindelse med sin deltagelse i programmer, der finansieres af EU.

De associerede stater samarbejder med EU i bekæmpelsen af svig og forpligter sig til gradvist at bringe deres politikker og lovgivning i overensstemmelse med EU's bestemmelser om bekæmpelse af svig uden dog at være forpligtet til at harmonisere dem. Disse bestemmelser er opført i protokollerne for de associerede stater.

2. De associerede parter kan udveksle bevismateriale, analyser og andre typer oplysninger, herunder personoplysninger, med henblik på at forebygge, opdage, efterforske, retsforfølge og administrativt og strafferetligt at straffe svig, korruption, smugling og enhver anden ulovlig aktivitet, der skader deres respektive finansielle interesser.

Oplysninger og bevismateriale, der videregives eller indhentes i henhold til denne artikel, skal uanset form være omfattet af tavshedspligt og nyde samme beskyttelse som tilsvarende oplysninger, herunder personoplysninger, gives i henhold til lovgivningen i den associerede part, der modtager dem, og i henhold til de tilsvarende bestemmelser, som gælder for EU-institutionerne.

Navnlig må oplysningerne og bevismaterialet hverken videregives til andre end personer i EU-institutionerne eller hos myndighederne i de associerede stater, hvis funktion forudsætter kendskab til dem, eller anvendes til andre formål end dem, der er omfattet af denne artikels anvendelsesområde.

3. OLAF kan foretage kontrol på stedet og inspektion af erhvervsdrivende på den pågældende associerede stats område, hvis den associerede stat modtager EU-midler under programmer, der finansieres af EU, hvis Europa-Kommissionen har overdraget budgetgennemførelsesopgaver til OLAF i henhold til disse programmer, eller hvis der ved en afgørelse truffet af det blandede udvalg er konstateret svigagtige aktiviteter i den associerede stat til skade for EU's toldafgifter eller andre egne indtægter. De kompetente myndigheder i den pågældende associerede stat skal i den forbindelse bistå OLAF inden for rammerne af det tætte samarbejde, der er omhandlet i stk. 1.

OLAF kan inden for rammerne af sine beføjelser og på grundlag af en behørigt begrundet anmodning til de kompetente myndigheder i en associeret stat foretage kontrol på stedet og inspektion af erhvervsdrivende på den pågældende associerede stats område i andre tilfælde, end dem, der er nævnt i dette stykkes første punktum, forudsat at den kompetente myndighed ikke gør indsigelse mod anmodningen.

ARTIKEL 63

Samarbejde om andre anliggender

1. De associerede parter anerkender og forpligter sig til at gennemføre principperne om god forvaltningsskik på beskatningsområdet, herunder de internationale standarder vedrørende gennemsigtighed og udveksling af oplysninger, fair beskatning og minimumsstandarderne vedrørende udhuling af skattegrundlaget og overførsel af overskud. Parterne fremmer god forvaltning på skatteområdet, forbedrer det internationale samarbejde på skatteområdet og letter beskyttelsen af skatteindtægter.
2. De associerede parter forpligter sig til inden for en periode på fire år fra denne aftales ikrafttræden at ændre hver associeret stats protokol, således at den omfatter bestemmelser om gensidig bistand ved inddrivelse af alle skattefordringer.

DEL VI

SAMARBEJDE PÅ ANDRE OMRÅDER END DE FIRE FRIHEDER

ARTIKEL 64

Samarbejdsområder

De associerede parter kan styrke og udvide samarbejdet inden for rammerne af EU's virksomhed med hensyn til:

- forskning og teknologisk udvikling
- informationstjenester
- miljø
- klimainsats
- uddannelse, erhvervsuddannelse og ungdomsanliggender
- socialpolitik
- forbrugerbeskyttelse

- små og mellemstore virksomheder
- turisme
- politikken på det audiovisuelle område
- civilbeskyttelse
- samarbejde om civilretlige spørgsmål
- kultur
- kommunikation
- transeuropæiske net
- regionalpolitik og
- folkesundhed

for så vidt disse anliggender ikke er omfattet af bestemmelserne i andre dele i denne aftale.

ARTIKEL 65

Dialog og samråd

1. De associerede parter kan ved alle egnede midler styrke deres indbyrdes dialog, særlig på grundlag af de procedurer, der er fastsat i del VII, med henblik på at indkredse områder og aktiviteter, hvor et nærmere samarbejde kan bidrage til virkeliggørelsen af deres fælles målsætninger på de i rammeaftalens artikel 64 nævnte områder.
2. De associerede parter kan navnlig udveksle oplysninger og efter anmodning fra en af parterne holde konsultationer i det blandede udvalg om planer eller forslag vedrørende fastlæggelse eller ændring af rammeprogrammer, særprogrammer, foranstaltninger og projekter på de i rammeaftalens artikel 64 nævnte områder.
3. Del VII finder tilsvarende anvendelse på denne del, når dette specielt er fastsat deri eller i de associerede staters protokoller.

ARTIKEL 66

Samarbejdsformer

Samarbejde i henhold til rammeaftalens artikel 64 kan tage en af følgende former:

- a) de associerede staters deltagelse i EU's rammeprogrammer, særprogrammer, projekter eller andre foranstaltninger

- b) fastlæggelse af fælles aktiviteter på særlige områder, som kan omfatte afstemning eller koordinering af aktiviteter og sammenlægning af bestående aktiviteter samt fastlæggelse af fælles ad hoc-aktiviteter
- c) formel eller uformel udveksling eller tilrådighedsstillelse af information
- d) fælles bestræbelser for at tilskynde til visse aktiviteter overalt i de associerede parters område
- e) om nødvendigt parallel lovgivning af identisk eller lignende indhold
- f) koordination, hvor dette er af gensidig interesse, af bestræbelser og aktiviteter gennem eller inden for rammerne af internationale organisationer og af samarbejde med tredjelande.

ARTIKEL 67

De associerede staters deltagelse i EU's programmer

Når samarbejdet tager form af de associerede staters deltagelse i EU's rammeprogrammer, særprogrammer, projekter eller andre foranstaltninger finder følgende principper anvendelse:

- a) de associerede stater skal have adgang til alle dele af et program
- b) de associerede staters status i udvalg, som bistår Kommissionen med forvaltningen eller udviklingen af en EU-aktivitet, hvortil de associerede stater eventuelt bidrager finansielt som følge af deres deltagelse heri, skal fuldt ud afspejle dette bidrag

- c) EU-afgørelser, bortset fra afgørelser vedrørende EU's almindelige budget, som direkte eller indirekte får følger for et rammeprogram, et særprogram, et projekt eller en anden foranstaltning, i hvilken de associerede stater deltager på grundlag af en afgørelse i henhold til denne aftale, er omfattet af bestemmelserne i rammeaftalens artikel 65, stk. 3; vilkårene for fortsat deltagelse i den pågældende aktivitet kan tages op til fornyet overvejelse i det blandede udvalg i overensstemmelse med rammeaftalens artikel 72
- d) på projektstadiet har institutioner, virksomheder, organisationer og statsborgere i de associerede stater samme rettigheder og forpligtelser i forbindelse med det pågældende EU-program eller andre foranstaltninger, som dem, der gælder for partnerinstitutioner, virksomheder, organisationer og statsborgere i EU-medlemsstaterne; det samme gælder tilsvarende for deltagere i udvekslinger mellem EU-medlemsstater og de associerede stater som led i den pågældende aktivitet
- e) De associerede stater, deres institutioner, virksomheder, organisationer og statsborgere har samme rettigheder og forpligtelser med hensyn til udbredelse, evaluering og udnyttelse af resultater som dem, der gælder for EU-medlemsstater, deres institutioner, virksomheder, organisationer og statsborgere
- f) De associerede parter forpligter sig i overensstemmelse med deres respektive regler og forskrifter til i nødvendigt omfang at lette mobiliteten for deltagerne i programmer og andre foranstaltninger.

ARTIKEL 68

Finansielle bidrag fra associerede stater

1. Hvis det samarbejde, der er omhandlet i denne del, indebærer et finansielt bidrag fra en associeret stat, tager dette bidrag følgende former:

a) Bidraget fra de associerede stater som følge af deres deltagelse i EU-aktiviteter beregnes i forhold til:

- de forpligtelsesbevillinger og
- de betalingsbevillinger,

der hvert år opføres for EU på EU's almindelige budget inden for hver budgetpost svarende til den pågældende aktivitet.

Proportionalitetsfaktoren, som anvendes til beregning af de associerede staters bidrag, er summen af forholdet mellem på den ene side bruttonationalproduktet i markedspriser i hver associeret stat og på den anden side summen af bruttonationalproduktet i markedspriser i EU-medlemsstaterne og den pågældende associerede stat. Denne faktor beregnes for hvert regnskabsår på grundlag af de seneste statistiske data.

De associerede staters bidrag skal, både hvad angår forpligtelsesbevillingerne og betalingsbevillingerne, supplere de beløb, der opføres for EU på det almindelige budget inden for hver budgetpost svarende til de pågældende aktiviteter.

De bidrag, som de associerede stater indbetaler hvert år, beregnes på grundlag af betalingsbevillingerne.

Forpligtelser, som EU har indgået forud for de associerede staters deltagelse i de pågældende aktiviteter på grundlag af denne aftale, såvel som de dermed forbundne betalinger medfører ikke noget bidrag fra de associerede stater.

- b) De associerede staters finansielle bidrag som følge af deres deltagelse i visse projekter eller andre aktiviteter bygger på princippet om, at hver associeret stat skal dække sine egne omkostninger og yde et passende bidrag, der fastsættes af det blandede udvalg, til EU's generalomkostninger.
 - c) Det relevante blandede udvalg træffer de nødvendige afgørelser vedrørende de associerede staters bidrag til omkostningerne ved den pågældende aktivitet.
2. De nærmere bestemmelser om gennemførelsen af denne artikel fastsættes i den protokol, der er omhandlet i rammeaftalens artikel 72.

ARTIKEL 69

Udveksling af oplysninger mellem offentlige myndigheder

I tilfælde, hvor samarbejdet tager form af informationsudveksling mellem offentlige myndigheder, har de associerede stater samme ret til at modtage og samme forpligtelse til at levere oplysninger som EU-medlemsstaterne med forbehold af fortrolighedskravene, som fastsættes af det blandede udvalg.

ARTIKEL 70

Samarbejde på særlige områder

Samarbejdsordningerne er fastsat i de associerede staters protokoller.

ARTIKEL 71

Bestående samarbejde

Medmindre andet er fastsat i en associeret stats protokol, er det samarbejde, der allerede består mellem de associerede parter på de i rammeaftalens artikel 64 opregnede områder på tidspunktet for denne aftales ikrafttræden, derefter omfattet af de relevante bestemmelser i denne del og den pågældende associerede stats protokol.

ARTIKEL 72

De blandede udvalgs rolle

De blandede udvalg træffer i overensstemmelse med del VI de afgørelser, der er nødvendige for at gennemføre rammeaftalens artikel 64-71 og de deraf følgende foranstaltninger, som bl.a. kan omfatte udarbejdelse, supplerung og ændring af bestemmelserne i den associerede stats protokol om gennemførelsen af rammeaftalens artikel 68, såvel som vedtagelse af eventuelle overgangsordninger, som gennemførelsen af rammeaftalens artikel 71 måtte medføre.

ARTIKEL 73

Nye samarbejdsområder

De associerede parter tager de nødvendige skridt til at udvikle, styrke eller udvide samarbejdet inden for rammerne af EU's aktiviteter på områder, som ikke er opregnet i rammeaftalens artikel 64, hvis et sådant samarbejde forventes at kunne bidrage til virkeliggørelsen af målsætningerne for denne aftale eller betragtes som værende af gensidig interesse. Sådanne skridt kan også omfatte ændring af rammeaftalens artikel 64 ved tilføjelse af nye områder til de deri opregnede områder.

ARTIKEL 74

Nationale foranstaltninger

Medmindre andet gælder ifølge bestemmelserne i andre dele i denne aftale, udelukker bestemmelserne i denne del ikke, at hver af de associerede parter selvstændigt kan udarbejde, vedtage og gennemføre foranstaltninger.

DEL VII

INSTITUTIONELLE BESTEMMELSER

KAPITEL 1

ASSOCIERINGENS INSTITUTIONER

ARTIKEL 75

Associeringsudvalg

1. Der nedsættes et associeringsudvalg, som består af repræsentanter for de kontraherende parter. Associeringsudvalget har beføjelse til at undersøge generelle spørgsmål omfattet af denne aftale, som måtte opstå mellem EU og de associerede stater.
2. Formandskabet i associeringsudvalget udøves på skift af de kontraherende parter.
3. Associeringsudvalget vedtager sin forretningsorden efter fælles overenskomst mellem de kontraherende parter.
4. For at kunne udøve sit hverv træder associeringsudvalget sammen med den hyppighed, der er fastsat i forretningsordenen, dog mindst én gang hvert andet år. Det mødes tillige på initiativ af en af de kontraherende parter i overensstemmelse med forretningsordenen.

ARTIKEL 76

Blandede udvalg

1. Der nedsættes to blandede udvalg, som består af henholdsvis
 - a) repræsentanter for EU og Andorra som associerede parter ("Det Blandede Udvalg EU-Andorra") og
 - b) repræsentanter for EU og San Marino som associerede parter ("Det Blandede Udvalg EU-San Marino").

Med henblik på denne aftale læses enhver henvisning til et blandet udvalg som en henvisning til et af disse blandede udvalg.

2. De blandede udvalg sikrer, at denne aftales bestemmelser gennemføres effektivt og fungerer korrekt.
3. I de respektive blandede udvalg udveksler de associerede parter synspunkter og oplysninger om anliggender, der er omfattet af denne aftale. Navnlig skal høringer i de respektive blandede udvalg behandle ethvert anliggende, der er omfattet af denne aftale, og som giver anledning til problemer vedrørende anvendelsen eller fortolkningen og bringes op af en af de associerede parter.
4. For at opfylde målene for denne aftale og gennemføre et samarbejde på områder af fælles interesse og samtidig sikre, at EU's indre marked som udvidet til at omfatte de associerede stater fungerer effektivt i overensstemmelse med denne aftales bestemmelser og betingelser, herunder navnlig de associerede staters protokoller, skal de respektive udvalg træffe afgørelser som foreskrevet i denne aftale.

5. De respektive blandede udvalg vedtager ved afgørelse deres respektive forretningsordener, som grundlæggende skal være ens.
6. Formandskabet i de respektive blandede udvalg udøves på skift af de associerede parter. De blandede udvalgs sekretariat varetages af EU.
7. For at kunne varetage deres opgaver træder de respektive blandede udvalg regelmæssigt sammen med en hyppighed, der fastsættes i forretningsordenen, dog mindst en gang om året. De træder også sammen på anmodning af formanden eller en associeret part. I sidstnævnte tilfælde træder det pågældende blandede udvalg sammen senest to måneder efter anmodningen.
8. De respektive blandede udvalg kan beslutte at nedsætte underudvalg eller arbejdsgrupper, der bistår dem i udførelsen af deres opgaver. De respektive blandede udvalg fastsætter i deres forretningsorden sammensætningen af sådanne underudvalg og arbejdsgrupper samt deres metoder og funktionsmåde. Deres opgaver fastsættes i hvert enkelt tilfælde af de blandede udvalg.

ARTIKEL 77

De blandede udvalgs beslutningstagning

1. Et blandet udvalg træffer sine afgørelser efter fælles overenskomst mellem de associerede parter. Efter anmodning fra en af de associerede parter fører det relevante blandede udvalg drøftelser.

2. Ændringer af en associeret stats protokol vedtages ved afgørelse truffet af det relevante blandede udvalg, medmindre andet er fastsat i den respektive associerede stats protokol.
3. Bilag til en associeret stats protokol ændres ved en afgørelse, der træffes af det relevante blandede udvalg i overensstemmelse med rammeaftalens artikel 81.
4. Når det er muligt og hensigtsmæssigt, træffer de to blandede udvalg, der er nedsat ved rammeafgørelsens artikel 76, deres afgørelser om at ændre de i denne artikels stk. 2 omhandlede bilag sideløbende og på grundlag af koordinerede forslag. De afgørelser, der træffes af et blandet udvalg, skal også fremsendes til den associerede stat, der ikke er medlem af det pågældende blandede udvalg.
5. Et blandet udvalg kan træffe sine afgørelser ved skriftlig procedure, medmindre en associeret part anmoder om, at en afgørelse træffes på et møde i det blandede udvalg.
6. Afgørelser, der træffes af et blandet udvalg, er bindende for de associerede parter, som tager de nødvendige skridt til at sikre, at de pågældende afgørelser træder i kraft i deres retsorden og anvendes effektivt.

ARTIKEL 78

Parlamentarisk samarbejde

1. Der nedsættes et parlamentarisk associeringsudvalg. Det skal være et forum, hvor medlemmer af Europa-Parlamentet og medlemmer af de associerede staters parlamenter kan mødes og udveksle synspunkter, og det skal gennem dialog og debat bidrage til en bedre forståelse mellem de associerede parter på de områder, der er omfattet af aftalen.
2. Det parlamentariske associeringsudvalg består på den ene side af medlemmer af Europa-Parlamentet og på den anden side af medlemmer af de associerede staters parlamenter. Det samlede antal medlemmer af det parlamentariske associeringsudvalg fastsættes i vedtægterne i rammeprotokol 7.
3. Det parlamentariske associeringsudvalg træder sammen skiftevis i Den Europæiske Union og i en af de associerede stater med en hyppighed, som det selv fastsætter i overensstemmelse med bestemmelserne i rammeprotokol 7.
4. Det parlamentariske associeringsudvalg vedtager sin forretningsorden i overensstemmelse med bestemmelserne i rammeprotokol 7.
5. Formandskabet for det parlamentariske associeringsudvalg varetages på skift af en repræsentant for Europa-Parlamentet og en repræsentant for en af de associerede staters parlamenter i overensstemmelse med bestemmelserne i rammeprotokol 7 og det parlamentariske associeringsudvalgs forretningsorden.

ARTIKEL 79

Samarbejde mellem arbejdsmarkedets parter og andre repræsentanter for erhvervslivet

1. Der nedsættes et rådgivende associeringsudvalg bestående af arbejdsmarkedets parter og andre repræsentanter for erhvervslivet. Det har til opgave at fremme dialog og samarbejde mellem arbejdsmarkedsorganisationer og repræsentanter for civilsamfundsorganisationer i de associerede parter. Dialogen og samarbejdet skal omfatte alle økonomiske og sociale aspekter af de forbindelser, der etableres ved denne aftale.
2. Det rådgivende associeringsudvalg for arbejdsmarkedets parter og andre repræsentanter for erhvervslivet består på den ene side af medlemmer af Det Europæiske Økonomiske og Sociale Udvalg (EØSU) og på den anden side af arbejdsmarkedets parter og andre repræsentanter for erhvervslivet, der er udpeget af de associerede stater.
3. Det rådgivende associeringsudvalg for arbejdsmarkedets parter og andre repræsentanter for erhvervslivet vedtager selv sin forretningsorden.
4. Formandskabet for det rådgivende udvalg af arbejdsmarkedets parter og andre repræsentanter for erhvervslivet varetages på skift af en repræsentant for EØSU og repræsentanter for arbejdsmarkedets parter og andre repræsentanter for erhvervslivet, der er udpeget af de associerede stater, i overensstemmelse med bestemmelserne i udvalgets forretningsorden.

KAPITEL 2

HØRING I FORBINDELSE MED DEN EUROPÆISKE UNIONS BESLUTNINGSPROCEDURE

ARTIKEL 80

Udarbejdelse af en EU-retsakt

1. Når Europa-Kommissionen udarbejder en EU-retsakt på et område, der er omfattet af denne aftale, underretter den de associerede stater herom og hører uformelt deres eksperter på samme måde og inden for samme frist, som den hører EU-medlemsstaternes eksperter, når den udarbejder sine forslag.
2. Når Europa-Kommissionen fremlægger sit forslag for Rådet for Den Europæiske Union og Europa-Parlamentet, fremsender den samtidig kopier heraf til de associerede stater.
3. På anmodning af en af de associerede parter skal der finde en foreløbig meningsudveksling sted i det blandede udvalg eller ved en enhver anden egnet metode, der kan være formel eller uformel. På en af de associerede parters anmodning skal de associerede parter igen høre hinanden på vigtige tidspunkter forud for vedtagelsen af den pågældende retsakt. De associerede stater underretter, når det er relevant, Europa-Kommissionen om deres reaktion og kan give udtryk for deres respektive særlige situation.

4. Når Europa-Kommissionen udarbejder delegerede retsakter som omhandlet i artikel 290 i TEUF som led i en af de lovgivningsmæssige retsakter, der er omfattet af en eller flere protokoller til denne aftale, skal den i videst muligt omfang inddrage de associerede stater i udarbejdelsen af sine forslag.
5. Når Europa-Kommissionen udarbejder gennemførelsesretsakter som omhandlet i artikel 291 i TEUF som led i en af de lovgivningsmæssige retsakter, der er omfattet af en eller flere protokoller til denne aftale, skal den i videst muligt omfang inddrage de associerede stater i udarbejdelsen af sine forslag, der efterfølgende skal forelægges de udvalg, som bistår Europa-Kommissionen i udøvelsen af dens gennemførelsesbeføjelser. Europa-Kommissionen skal ved udarbejdelsen af sine forslag høre de associerede staters eksperter på samme måde og inden for samme frist, som den hører EU-medlemsstaternes eksperter.
6. I tilfælde, hvor Rådet for Den Europæiske Union får forelagt en sag i overensstemmelse med den gældende procedure for den pågældende type udvalg, fremsender Europa-Kommissionen de synspunkter, som de associerede staters eksperter fremsætter, til Rådet for Den Europæiske Union.
7. De associerede staters eksperter inddrages i arbejdet i de udvalg, der ikke er omfattet af stk. 4 og 5, når det er nødvendigt for at sikre, at aftalen fungerer korrekt. Listen over disse udvalg, og hvis det er relevant andre udvalg af lignende karakter, medtages i de associerede staters protokoller. Retningslinjerne for en sådan deltagelse er fastsat i de associerede staters protokoller og bilag om de respektive anliggender.

KAPITEL 3

ENSARTETHED

ARTIKEL 81

Ændring af bilagene

1. For at sikre, at principperne i artikel 4 overholdes, samarbejder de associerede parter tæt for at gøre det muligt for de blandede udvalg hurtigt og effektivt at træffe afgørelser og sikre, at EU-retsakter, der er vedtaget på områder, som er omfattet af denne aftale, indarbejdes i de relevante bilag hurtigst muligt efter deres vedtagelse og fremsendelse til de associerede stater.
2. De blandede udvalg træffer afgørelserne om at ændre bilagene med henblik på så vidt muligt at sikre samtidig anvendelse af de pågældende retsakter i EU og den nationale lovgivning, hvorved disse gennemføres i de associerede stater. I tilfælde af problemer styrkes høringerne mellem de associerede parter formelt eller uformelt med henblik på at finde en gensidigt acceptabel løsning, herunder muligheden for at anerkende ækvivalent national lovgivning. Den pågældende associerede stat meddeler skriftligt EU alle nyttige oplysninger med henblik på en tilbundsgående vurdering af situationen.

3. Afgørelser, der træffes af de blandede udvalg i henhold til stk. 2, skal træffes senest seks måneder efter, at det pågældende anliggende er blevet forelagt for det relevante blandede udvalg. Hvis en associeret stat ved udløbet af denne periode stadig ikke har indvilget i at indarbejde en EU-retsakt i det relevante bilag i overensstemmelse med stk. 1, finder tvistbilæggelsesproceduren i rammeaftalens artikel 90 anvendelse. Sagen anses for at være henvist til det relevante blandede udvalg i henhold til rammeaftalens artikel 90, stk. 1, ved udløbet af denne periode.

4. Hvis en afgørelse truffet af et blandet udvalg ændrer et bilag, som i henhold til denne ændring henviser til EU-retsakter, og hvis den pågældende ændring medfører krav om, at der skal træffes gennemførelsesforanstaltninger i den pågældende associerede stat, skal sådanne foranstaltninger træffes inden for en periode svarende til den, der er fastsat for EU-medlemsstaternes gennemførelse af de pågældende EU-retsakter, medmindre andet besluttet af det blandede udvalg. Perioden starter på datoen for ikrafttrædelsen af det blandede udvalgs afgørelse.

ARTIKEL 82

De associerede staters forfatningsmæssige krav

1. Hvis en afgørelse truffet af et blandet udvalg først kan gennemføres i en associeret stat, efter at visse forfatningsmæssige krav er opfyldt, skal den pågældende afgørelse træde i kraft i den pågældende stats retsorden, når disse krav er opfyldt. Ikrafttrædelsesdatoen meddeles EU.

2. Hvis der efter udløbet af en periode på seks måneder efter det blandede udvalgs afgørelse ikke er givet en sådan meddelelse, finder det blandede udvalgs afgørelse midlertidigt anvendelse, indtil de forfatningsmæssige krav omhandlet i forrige stykke er opfyldt, medmindre den associerede stat meddeler EU, hvorfor en sådan midlertidig anvendelse ikke kan finde sted.
3. Hvis afgørelsen ikke er blevet gennemført i den associerede stat efter udløbet af en periode på tolv måneder efter det blandede udvalgs afgørelse, finder rammeaftalens artikel 90 anvendelse.

ARTIKEL 83

Automatisk procedure

1. Hvis der i bilag I til en associeret stats protokol henvises til en EU-retsakt, skal denne henvisning, uanset rammeaftalens artikel 81, læses som en henvisning til denne retsakt som ajourført, uden at det er nødvendigt at indarbejde den nye retsakt i bilag I.
2. Med henblik på stk. 1 forstås ved "ajourføring af en retsakt":
 - a) en fuldstændig erstatning af en EU-basisretsakt med en ny basisretsakt
 - b) Europa-Kommissionens vedtagelse af delegerede retsakter med henblik på at supplere eller ændre visse ikkevæsentlige bestemmelser i basisretsakten
 - c) efterfølgende ændringer af de delegerede retsakter, der er omhandlet i litra b)

- d) Europa-Kommissionens vedtagelse af gennemførelsesretsakter, der er nødvendige for at gennemføre basisretsakten
 - e) efterfølgende ændringer af de gennemførelsesretsakter, der er omhandlet i litra d).
3. Af hensyn til gennemsigtigheden noterer det blandede udvalg hvert år de retsakter, der er genstand for den automatiske procedure.

ARTIKEL 84

Forenklet procedure

1. Uanset rammeaftalens artikel 81, og for så vidt andet ikke er fastsat i rammeaftalens artikel 83, træffer de associerede stater samtidig med EU-medlemsstaterne foranstaltninger svarende til dem, som EU-medlemsstaterne træffer i henhold til de relevante EU-retsakter, der er vedtaget inden for følgende områder, uden at det er nødvendigt at indarbejde disse nye retsakter i bilag I til den associerede stats protokol:
- a) foranstaltninger til bekæmpelse af dyresygdomme
 - b) fødevarer og foder fra tredjelande, der er genstand for restriktioner
 - c) ikkekommerciel transport af selskabsdyr
 - d) import fra tredjelande
 - e) udsætning i miljøet.

2. Uden at det berører proceduren i rammeaftalens artikel 77 kan listen i stk. 1 ændres ved en afgørelse truffet af det blandede udvalg.
3. Af hensyn til gennemsigtigheden noterer det blandede udvalg hvert år de EU-retsakter, der er genstand for en forenklet procedure.

ARTIKEL 85

Ensartet fortolkning

1. Denne aftale og de EU-retsakter, der henvises til heri, fortolkes og anvendes på en ensartet måde.
2. I det omfang anvendelsen af dem involverer begreber i EU-retten, skal bestemmelserne i denne aftale og de EU-retsakter, der henvises til heri, fortolkes og anvendes i overensstemmelse med EU-Domstolens retspraksis, hvad enten denne foreligger før eller efter undertegnelsen af aftalen.
3. De blandede udvalg følger udviklingen i EU-Domstolens retspraksis for at identificere eventuelle uoverensstemmelser mellem en associeret stats nationale retsorden og en dom afsagt af EU-Domstolen og undersøge, hvordan de kan afhjælpes.

4. Hvis en associeret stat, som af Europa-Kommissionen er blevet underrettet om en uoverensstemmelse mellem dens nationale retsorden og en dom afsagt af EU-Domstolen, ikke har truffet de nødvendige foranstaltninger til at afhjælpe denne inden for en periode på seks måneder, finder proceduren i rammeaftalens artikel 90 anvendelse. Sagen anses for at være henvist til det relevante blandede udvalg i henhold til rammeaftalens artikel 90, stk. 1, ved udløbet af denne periode.

KAPITEL 4

TILSYNSPROCEDUREN

ARTIKEL 86

Generelt tilsyn

1. For at sikre et ensartet tilsyn med anvendelsen af denne aftale samarbejder Europa-Kommissionen og de associerede staters nationale myndigheder, og de udveksler oplysninger og hører hinanden om tilsynspolitiske emner og individuelle sager.
2. Tilsyn med aftalens anvendelse føres i fællesskab af de associerede parter i det relevante blandede udvalg. Hvis Europa-Kommissionen eller de nationale myndigheder i en associeret stat konstaterer et tilfælde af manglende eller ukorrekt anvendelse, henviser de det til det blandede udvalg med henblik på at finde en acceptabel løsning. Hvis der ikke findes en løsning, finder proceduren i rammeaftalens artikel 90 anvendelse.
3. De associerede parters kompetente myndigheder kan modtage og behandle klager vedrørende aftalens anvendelse. Når de modtager sådanne klager, underretter de den anden associerede part.

ARTIKEL 87

Tilsyn i bestemte sektorer

1. Når de EU-retsakter, der er opført i bilagene, tillægger Europa-Kommissionen beføjelser, herunder beslutningstagningsbeføjelser eller udøvende beføjelser, over for EU-medlemsstaternes kompetente myndigheder, erhvervsdrivende eller borgere, har Europa-Kommissionen de samme beføjelser over for de associerede stater og deres fysiske og juridiske personer. Der kan fastlægges særlige bestemmelser i protokollerne.
2. Europa-Kommissionen kan for at kunne udføre sine opgaver i henhold til stk. 1 anmode de kompetente myndigheder i de associerede stater og de berørte fysiske og juridiske personer om alle de oplysninger, den anser for nødvendige.

ARTIKEL 88

Samarbejde mellem EU-medlemsstaternes kompetente myndigheder og EU-institutionerne

En associeret stat kan forlade sig på samarbejdet med en eller flere EU-medlemsstater eller EU-institutioner med henblik på at opfylde sine forpligtelser for så vidt angår gennemførelsen og en effektiv anvendelse af denne aftale. I så tilfælde træffer den associerede stat foranstaltninger, der fastlægger de nærmere bestemmelser for et sådant samarbejde og underretter Europa-Kommissionen herom i det relevante blandede udvalg. Sådanne foranstaltninger må ikke på nogen måde påvirke Europa-Kommissionens beføjelser.

KAPITEL 5

TVISTBILÆGGELSE OG DOMSTOLSPRØVELSE

ARTIKEL 89

Princippet om eksklusivitet

De associerede parter må ikke indbringe en tvist vedrørende fortolkningen eller anvendelsen af denne aftale eller EU-retsakter, der er omhandlet heri, for andre tvistbilæggesmekanismer end dem, der er fastsat i denne aftale.

ARTIKEL 90

Bilæggelse af tvister mellem associerede parter

1. Hvis der opstår problemer, hører de associerede parter hinanden og bestræber sig på at få denne aftale til at fungere effektivt og på at løse eventuelle problemer gennem konstruktiv dialog. I tilfælde af en tvist vedrørende fortolkningen eller anvendelsen af denne aftale eller en EU-retsakt, der er omhandlet heri, kan EU eller den associerede stat indbringe sagen for det relevante blandede udvalg ved en skriftlig meddelelse. EU og den associerede stat, som agter at indbringe sagen for det blandede udvalg i henhold til dette stykke, underretter på forhånd den anden part herom.

2. Hvis EU eller den associerede stat henviser sagen til det blandede udvalg, træder det blandede udvalg sammen snarest muligt inden for to måneder, efter at sagen er blevet henvist til det. Det blandede udvalg forelægges alle relevante oplysninger, der er nødvendige for, at det kan undersøge situationen nærmere. Det blandede udvalg undersøger alle muligheder for at finde en løsning i overensstemmelse med denne aftale og kan træffe de afgørelser, der måtte være nyttige i så henseende.
3. Hvis det blandede udvalg ikke er i stand til at finde en løsning på det problem, der er omhandlet i stk. 1, inden for en periode på seks måneder fra datoen for det første møde i henhold til denne artikel, kan hver af de associerede parter indbringe sagen for EU-Domstolen. EU-Domstolen fortolker bestemmelserne i rammeaftalens artikel 85, stk. 1 og 2, og de deri omhandlede EU-retsakter for så vidt angår deres gennemførelse og anvendelse. Hvis en associeret part overvejer at indbringe en sag for EU-Domstolen i henhold til dette stykke, underretter den straks den anden associerede part skriftligt herom og forelægger den alle relevante oplysninger.
4. De associerede stater skal have samme rettigheder som EU-medlemsstater og EU-institutioner og skal være genstand for samme procedurer ved EU-Domstolen.
5. De associerede parter hører hinanden i det blandede udvalg og bilægger deres tvist med henblik på at sikre, at EU-Domstolens dom gennemføres af EU eller den associerede stat senest tolv måneder efter dommen. Til dette formål forelægges det blandede udvalg alle relevante oplysninger, der er nødvendige for, at det kan undersøge situationen nærmere.

6. Hvis det blandede udvalg ikke formår at bilægge tvisten, kan det træffe afgørelse om foranstaltninger, der kompenserer for den påståede ukorrekte anvendelse af aftalen, for at afhjælpe eventuelle skævheder. En sådan afgørelse skal træffes inden tolv måneder efter datoen for EU-Domstolens dom.

7. Hvis det blandede udvalg ikke har truffet en afgørelse som omhandlet i stk. 6, kan den associerede part, som påstår, at aftalen ikke anvendes korrekt, træffe kompenserende foranstaltninger for at afhjælpe eventuelle skævheder, herunder suspension af hele eller dele af denne aftale. Disse foranstaltningers omfang og varighed skal begrænses til, hvad der er strengt nødvendigt for at afhjælpe situationen, og de skal medføre mindst mulig forstyrrelse i aftalens funktion.

8. Den associerede part, der er påvirket af foranstaltningerne omhandlet i stk. 7, kan indgive bemærkninger til det blandede udvalg med henblik på at få truffet en afgørelse om, hvorvidt disse foranstaltninger står i rimeligt forhold til situationen. Hvis det blandede udvalg ikke er i stand til at træffe en afgørelse inden for tre måneder fra det tidspunkt, hvor sagen er blevet henvist til det, kan hver associeret part indbringe spørgsmålet om, hvorvidt foranstaltningerne står i rimeligt forhold til situationen, til voldgift i overensstemmelse med rammeprotokol 6. Spørgsmål vedrørende fortolkningen af denne aftale, som er omhandlet i stk. 3, kan ikke afgøres ved voldgift. Voldgiftskendelsen er bindende for de associerede parter.

Hvis der er truffet kompensationsforanstaltninger eller suspensionsforanstaltninger i henhold til stk. 6 eller 7, bevares de rettigheder, som borgere har opnået i henhold til denne aftale på den dag, hvor foranstaltningerne får virkning, og det samme gælder de tilhørende forpligtelser i henhold til denne aftale.

ARTIKEL 91

Domstolsprøvelse

1. Enhver prøvelse af lovligheden af EU-retsakter, der er vedtaget af EU-institutioner, EU-organer eller EU-agenturer, og som er omfattet af denne aftale, henhører udelukkende under EU-Domstolens kompetence.
2. De EU-retsakter, der henvises til i stk. 1, og som er rettet til en associeret stat eller en fysisk eller juridisk person, der har bopæl eller er etableret i en associeret stat, kan underkastes EU-Domstolens prøvelse. En sådan prøvelse foretages i overensstemmelse med artikel 263 i TEUF.
3. Uanset udløbet af den frist, der er fastsat i artikel 263, stk. 6, i TEUF, kan en associeret stat samt enhver fysisk eller juridisk person, der har bopæl eller er etableret på dens område, i retstvister, der angår en almen gyldig retsakt vedtaget af en EU-institution, et EU-organ eller et EU-agentur, over for EU-Domstolen påberåbe sig de i artikel 263, stk. 2, i TEUF nævnte grunde og gøre gældende, at retsakten ikke kan finde anvendelse.

ARTIKEL 92

Undladelæssøgsmål

1. En associeret stat samt enhver fysisk eller juridisk person, der har bopæl eller er etableret på dens område, kan klage til EU-Domstolen over, at en EU-institution, et EU-organ eller et EU-agentur i strid med denne aftale har undladt at udstede en retsakt til vedkommende, henstillinger og udtalelser dog undtaget.

2. Den klage, der er omhandlet i stk. 1, kan kun antages til behandling, hvis EU-institutionen, EU-organet eller EU-agenturet har været opfordret til at handle. Hvis EU-institutionen, EU-organet eller EU-agenturet ikke har taget stilling inden to måneder efter denne opfordring, kan sagen indbringes inden for en frist på yderligere to måneder.

ARTIKEL 93

Appel i tilfælde af ansvar uden for kontraktforhold

I tilfælde af ansvar uden for kontraktforhold og i overensstemmelse med denne aftale kan en associeret stat samt fysiske eller juridiske personer, der har bopæl eller er etableret på dens område, henvise sagen til EU-Domstolen for at opnå erstatning for skader forårsaget af EU-institutionerne, EU-organerne eller EU-agenturerne eller af deres ansatte under udøvelsen af deres hverv.

ARTIKEL 94

Anmodning om en præjudiciel afgørelse

1. Hvis der under en retssag ved en ret i en associeret stat rejses et spørgsmål vedrørende fortolkningen af aftalen eller gyldigheden af en retsakt, der er vedtaget af EU-institutioner, EU-organer eller EU-agenturer inden for denne aftales anvendelsesområde, kan den pågældende ret anmode EU-Domstolen om en præjudiciel afgørelse.

2. Rejses et sådant spørgsmål under en retssag ved en ret i en associeret stat, hvis afgørelser ifølge den associerede stats nationale retsregler ikke kan appelleres, er retten pligtig at indbringe sagen for EU-Domstolen.

3. En associeret stat har ret til at forelægge processkrifter eller skriftlige bemærkninger for EU-Domstolen i sager, hvor en ret i en EU-medlemsstat har anmodet om en præjudiciel afgørelse vedrørende denne aftale, eller hvor en ret i en associeret stat har gjort dette i en sag som omhandlet i stk. 1.

ARTIKEL 95

Gældende ret i sager indbragt for EU-Domstolen

Hvis en sag indbringes for EU-Domstolen i henhold til rammeaftalens artikel 90-94, skal den procedure, der anvendes ved EU-Domstolen, være den samme som den, der er fastsat i EU-retten for tilsvarende sager baseret på TEUF.

ARTIKEL 96

EU-Domstolens domme

1. Domme, der afsiges af EU-Domstolen i henhold til denne aftale, er bindende.
2. Den EU-institution, det EU-organ eller det EU-agentur, fra hvilken en annulleret retsakt hidrører, eller hvis undladelse er erklæret i strid med denne aftale, har pligt til at gennemføre de foranstaltninger, der er nødvendige for at efterleve dommen.

KAPITEL 6

BESKYTTELSESFORANSTALTNINGER OG FORCE MAJEURE

ARTIKEL 97

Beskyttelsesforanstaltninger

1. Hvis der opstår alvorlige økonomiske, samfundsmæssige eller miljømæssige problemer af sektormæssig eller regional art, som er forårsaget af aftalens anvendelse og antages at være ved, kan en associeret part ensidigt træffe egnede beskyttelsesforanstaltninger på de vilkår og efter de procedurer, der er fastsat i denne artikel.
2. Disse beskyttelsesforanstaltninger skal med hensyn til anvendelsesområde og varighed begrænses til, hvad der er strengt nødvendigt for at afhjælpe situationen. De foranstaltninger, der medfører færrest forstyrrelser i aftalens funktion, skal foretrækkes.
3. Hvis en associeret part overvejer at træffe beskyttelsesforanstaltninger som omhandlet i stk. 1, underretter den straks den anden associerede part skriftligt herom og forelægger den alle relevante oplysninger.
4. De associerede parter indleder straks konsultationer i det blandede udvalg med henblik på at finde en acceptabel løsning.

5. Den pågældende associerede part må først træffe beskyttelsesforanstaltninger efter en måned fra datoen for den i stk. 3 nævnte underretning, medmindre høringsproceduren i det blandede udvalg er afsluttet inden da. Hvis særlige omstændigheder kræver øjeblikkelig handling, hvilket udelukker forudgående høring, kan den pågældende associerede part straks og på betingelse af, at den øjeblikkeligt indgiver en begrundet meddelelse til det blandede udvalg, træffe de hastende beskyttelsesforanstaltninger, der er strengt nødvendige for at afhjælpe situationen.
6. Den pågældende associerede part underretter straks det blandede udvalg om, hvilke foranstaltninger der er truffet, og fremlægger alle relevante oplysninger.
7. De truffe beskyttelsesforanstaltninger tages op til drøftelse i det blandede udvalg hver tredje måned fra tidspunktet for deres vedtagelse med henblik på eventuelt at ophæve dem inden det tidspunkt, hvor de udløber, eller med henblik på at begrænse deres anvendelsesområde. Hver associeret part kan anmode det blandede udvalg om at tage sådanne foranstaltninger op til fornyet overvejelse eller ophæve dem.
8. Hvis en beskyttelsesforanstaltning truffet af en associeret part giver anledning til uligevægt mellem rettighederne og forpligtelserne i henhold til denne aftale, kan den anden associerede part træffe forholdsmæssige udlignende foranstaltninger, der dog ikke må gå ud over, hvad der er strengt nødvendigt for at afhjælpe uligevægten. De foranstaltninger, der medfører færrest forstyrrelser i aftalens funktion, skal foretrækkes.

9. Hver associeret part kan anmode det blandede udvalg om at træffe afgørelse om proportionaliteten af de foranstaltninger, der er omhandlet i stk. 1, 4 og 7. Hvis det blandede udvalg ikke er i stand til at træffe en afgørelse inden for tre måneder fra det tidspunkt, hvor sagen er blevet henvist til det, kan hver associeret part indbringe spørgsmålet om foranstaltningernes proportionalitet til voldgift i overensstemmelse med rammeprotokol 6. Spørgsmål vedrørende fortolkningen af denne aftale kan ikke afgøres ved voldgift. Voldgiftskendelsen er bindende for parterne i tvisten.

ARTIKEL 98

Force majeure

1. I tilfælde af et terrorangreb, en naturkatastrofe eller en menneskeskabt katastrofe, der påvirker en associeret part, kan denne associerede part straks og ensidigt træffe passende beskyttelsesforanstaltninger på de vilkår og efter de procedurer, der er fastsat i denne artikel.
2. Disse beskyttelsesforanstaltninger skal med hensyn til anvendelsesområde og varighed begrænses til, hvad der er strengt nødvendigt for at afhjælpe situationen. De foranstaltninger, der medfører færrest forstyrrelser i aftalens funktion, skal foretrækkes.
3. Den pågældende associerede part underretter straks det blandede udvalg om, hvilke foranstaltninger der er truffet, og fremlægger alle relevante oplysninger.

4. De truffne beskyttelsesforanstaltninger tages op til drøftelse i det blandede udvalg hver tredje måned fra tidspunktet for deres vedtagelse med henblik på eventuelt at ophæve dem inden det tidspunkt, hvor de udløber, eller med henblik på at begrænse deres anvendelsesområde. Hver associeret part kan til enhver tid anmode det blandede udvalg om at tage sådanne foranstaltninger op til fornyet overvejelse eller ophæve dem.

5. Hvis en beskyttelsesforanstaltning truffet af en associeret part giver anledning til uligevægt mellem rettighederne og forpligtelserne i henhold til denne aftale, kan den anden associerede part træffe forholdsmæssige udlignende foranstaltninger, der dog ikke må gå ud over, hvad der er strengt nødvendigt for at afhjælpe uligevægten. De foranstaltninger, der medfører færrest forstyrrelser i aftalens funktion, skal foretrækkes.

6. Hver associeret part kan anmode det blandede udvalg om at træffe afgørelse om proportionaliteten af de foranstaltninger, der er omhandlet i stk. 1 og 5. Hvis det blandede udvalg ikke er i stand til at træffe en afgørelse inden for tre måneder fra det tidspunkt, hvor sagen er blevet henvist til det, kan hver associeret part indbringe spørgsmålet om foranstaltningernes proportionalitet til voldgift i overensstemmelse med rammeprotokol 6. Spørgsmål vedrørende fortolkningen af bestemmelserne i denne aftale kan ikke afgøres ved voldgift. Voldgiftskendelsen er bindende for parterne i tvisten.

ARTIKEL 99

Afgørelser om betalingsforpligtelser

1. Afgørelser truffet af Europa-Kommissionen i henhold til denne aftale, hvorved personer, bortset fra stater, pålægges betalingsforpligtelser, kan tvangsfuldbyrdes. Det samme gælder domme afsagt af EU-Domstolen, hvorved sådanne forpligtelser pålægges i henhold til de tvistbilæggelsesmetoder, der er fastsat i denne aftale.
2. Tvangsfuldbyrdelsen sker efter den borgerlige retsplejes regler i den stat, på hvis område den finder sted. Fuldbyrdelsespåtegning skal efter en prøvelse, der kun omfatter ægtheden af den pågældende afgørelse, påføres af den myndighed, som hver EU-medlemsstat og den associerede stat har udpeget til formålet og meddelt den anden associerede part.
3. Når disse formkrav er opfyldt på den berørte parts begæring, kan denne lade tvangsfuldbyrdelse udføre i henhold til loven i den stat, på hvis område tvangsfuldbyrdelsen skal finde sted, ved at indbringe sagen direkte for den kompetente myndighed. Tvangsfuldbyrdelsen kan kun udsættes, hvis EU-Domstolen har truffet afgørelse herom. Det henhører dog under de berørte staters retters kompetence at prøve klager over påståede uregelmæssigheder i gennemførelsen af tvangsfuldbyrdelser.

DEL VIII

ALMINDELIGE OG AFSLUTTENDE BESTEMMELSER

ARTIKEL 100

Gennemførelse

De associerede parter træffer alle almindelige og særlige foranstaltninger til at opfylde deres forpligtelser i henhold til denne aftale, de respektive protokoller og de EU-retsakter, der henvises til heri, og afholder sig fra at træffe foranstaltninger, der kan skade opfyldelsen af deres mål.

ARTIKEL 101

Formueret

Formueretten i de associerede parter berøres ikke af denne aftale.

ARTIKEL 102

Undtagelser af sikkerhedshensyn

Ingen bestemmelse i denne aftale er til hinder for, at en associeret part træffer foranstaltninger, som

- a) er nødvendige for at hindre udbredelsen af oplysninger, som ville stride mod dens væsentlige sikkerhedsinteresser
- b) vedrører fabrikation af eller handel med våben, ammunition og krigsmateriel og andre produkter, som er nødvendige til forsvarsformål, eller forskning, udvikling eller produktion, der er nødvendig til forsvarsformål, forudsat at sådanne foranstaltninger ikke forringer konkurrencevilkårene for varer, som ikke er bestemt specielt til militære formål
- c) vedrører fissions- og fusionsmaterialer eller materialer, af hvilke disse udvindes
- d) er væsentlige for dens egen sikkerhed i tilfælde af alvorlige indre uroligheder, der forstyrrer den offentlige orden, i tilfælde af krig eller alvorlig international spænding, der udgør en krigstrussel, eller for at opfylde de forpligtelser, den har indgået inden for rammerne af De Forenede Nationers pagt med henblik på bevarelse af freden og den internationale sikkerhed.

ARTIKEL 103

Restriktive EU-foranstaltninger

De associerede stater træffer de foranstaltninger, der er nødvendige for at sikre, at rettigheder og forpligtelser i henhold til denne aftale ikke på nogen måde gør det muligt eller tillader omgåelse af restriktive EU-foranstaltninger, som er vedtaget i henhold til artikel 29 i traktaten om Den Europæiske Union ("TEU") og artikel 215 i TEUF, inden for deres jurisdiktion.

ARTIKEL 104

Territorialt anvendelsesområde

1. Rammeaftalen og rammeprotokollerne finder anvendelse på de områder, hvor TEU og TEUF finder anvendelse, på betingelserne i nævnte traktater samt på henholdsvis Andorras og San Marinos område.
2. Hver associeret stats protokol finder anvendelse på de områder, hvor TEU og TEUF finder anvendelse, på betingelserne i nævnte traktater samt på den pågældende associerede stats område.

ARTIKEL 105

Fremtidige tiltrædelser af EU

1. EU underretter de associerede stater om enhver ny anmodning fra et tredjeland om tiltrædelse af EU. Associeringsudvalget undersøger eventuelle indvirkninger, som et tredjlands tiltrædelse af EU vil have på denne aftale før datoen for en sådan tiltrædelse.
2. Inden en aftale om et tredjlands tiltrædelse af EU træder i kraft, ændrer de kontraherende parter, i det omfang det er nødvendigt, denne aftale i overensstemmelse med deres respektive interne procedurer.
3. Denne aftale finder anvendelse på alle nye EU-medlemsstater fra datoen for den pågældende nye medlemsstats tiltrædelse af EU.

ARTIKEL 106

Ændring af rammeaftalen

Enhver kontraherende part kan indgive forslag om ændring af denne rammeaftale til de andre kontraherende parter. Forslag om ændring af denne rammeaftale skal være genstand for forhandlinger mellem de kontraherende parter i associeringsudvalget. Hvis de kontraherende parter bliver enige om en revision af rammeaftalen, skal den undertegnes og vedtages af de kontraherende parter, og den træder i kraft, når alle kontraherende parter har meddelt, at deres respektive interne procedurer er afsluttet, og ratifikationsinstrumenterne er deponeret.

ARTIKEL 107

Ændring af rammeprotokollerne

Enhver kontraherende part kan indgive forslag om ændring af en rammeprotokol til de andre kontraherende parter. Forslag om ændring af en rammeprotokol skal være genstand for forhandlinger mellem de kontraherende parter i associeringsudvalget. Hvis de kontraherende parter bliver enige om en ændring af en rammeprotokol, skal den undertegnes og vedtages af de kontraherende parter, og den træder i kraft, når alle kontraherende parter har meddelt, at deres respektive interne procedurer er afsluttet, og ratifikationsinstrumenterne er deponeret.

ARTIKEL 108

Ændring af de associerede staters protokoller

EU og den pågældende associerede stat kan indgive forslag om ændring af den respektive associerede stats protokol. Forslag om ændring af en associeret stats protokol skal være genstand for forhandlinger mellem de associerede parter i det relevante associeringsudvalg. Hvis de associerede parter bliver enige om en ændring af de associerede staters protokoller, skal det blandede udvalg vedtage ændringen. Hvis det fastsættes i den associerede stats protokol, jf. artikel 77, stk. 2, at en ændring af hele eller dele af protokollen først kan træde i kraft, når de associerede parter egne interne procedurer er afsluttet, får det blandede udvalgs afgørelse først virkning, når alle associerede parter har meddelt, at deres respektive interne procedurer er afsluttet.

ARTIKEL 109

Protokoller og bilag

Rammeprotokollerne, de associerede staters protokoller, bilagene og retsakterne, hvortil der henvises deri, som tilpasset med henblik på denne aftale udgør en integrerende del af denne aftale og har samme retsvirkning.

ARTIKEL 110

Gældende aftaler

1. Medmindre andet er fastsat i denne aftale, særlig i rammeprotokol 2 og i de associerede staters protokoller, går bestemmelserne i denne aftale forud for bestemmelser i gældende bilaterale eller multilaterale aftaler, som binder EU på den ene side og en af de associerede stater på den anden side, i det omfang samme emne er omfattet af nærværende aftale.
2. Hvis bilaterale aftaler, som binder EU på den ene side og en af de associerede stater på den anden side, helt eller delvist er omhandlet i denne aftale, forstås der ved disse aftaler ligeledes ændringer deraf og efterfølgeraftaler, som træder i kraft for begge associerede parter på eller efter datoen for nærværende aftales ikrafttræden, medmindre andet er fastsat i nærværende aftale.

ARTIKEL 111

Sprog

1. Denne associeringsaftale er udfærdiget i ét eksemplar på bulgarsk, catalansk, dansk, engelsk, estisk, finsk, fransk, græsk, irsk, italiensk, kroatisk, lettisk, litauisk, maltesisk, nederlandsk, polsk, portugisisk, rumænsk, slovakisk, slovensk, spansk, svensk, tjekkisk, tysk og ungarsk, idet hver tekst har samme gyldighed.
2. Teksten til de EU-retsakter, der er omhandlet i associeringsaftalen, har samme gyldighed på bulgarsk, dansk, engelsk, estisk, finsk, fransk, græsk, italiensk, lettisk, litauisk, maltesisk, nederlandsk, polsk, portugisisk, rumænsk, slovakisk, slovensk, spansk, svensk, tjekkisk, tysk og ungarsk som offentliggjort i Den Europæiske Unions Tidende og udfærdiges med henblik på autentifikation heraf på catalansk.

ARTIKEL 112

Ikrafttræden og opsigelse

1. De kontraherende parter ratificerer, indgår og godkender denne aftale i overensstemmelse med deres respektive forfatningsmæssige eller institutionelle krav. Denne aftale træder i kraft mellem de tre kontraherende parter den første dag i den anden måned efter sidste meddelelse om deponering af ratifikations-, indgåelses- eller godkendelsesinstrumentet hos Generalsekretariatet for Rådet for Den Europæiske Union, der fungerer som depositar for denne aftale.

2. I afventning af at de i stk. 1 nævnte ratificerings-, indgåelses- og godkendelsesprocedurer afsluttes, anvender de kontraherende parter midlertidigt denne aftale fra den første dag i måneden efter den måned, hvori en kontraherende part har deponeret sit ratifikations-, indgåelses- eller godkendelsesinstrument hos Generalsekretariatet for Rådet for Den Europæiske Union, medmindre en anden kontraherende part meddeler, at en sådan midlertidig anvendelse ikke kan finde sted.
3. Hvis betingelserne for den midlertidige anvendelse mellem alle tre kontraherende parter i overensstemmelse med stk. 2 ikke er opfyldt, finder denne aftale anvendelse mellem EU og en af de associerede stater fra den første dag i den anden måned efter den måned, hvori enten EU eller den pågældende associerede stat har deponeret sit ratifikations-, indgåelses- eller godkendelsesinstrument hos Generalsekretariatet for Rådet for Den Europæiske Union, medmindre en af parterne meddeler, at en sådan midlertidig anvendelse ikke kan finde sted. I denne aftales anvendelsesperiode i henhold til dette stykke forstås henvisningerne til "associeringsudvalget" i rammeaftalens artikel 75, 105, 106 og 107 som henvisninger til det relevante "blandede udvalg". I samme periode skal det relevante blandede udvalg træffe afgørelse om eventuelle tekniske tilpasninger af associeringsaftalen, der måtte være nødvendige for at sikre, at den fungerer efter hensigten.
4. Hver associeret part kan opsiges denne aftale ved skriftligt at meddele den anden associerede part sin beslutning. Denne aftale ophører med at finde anvendelse mellem de respektive associerede parter seks måneder efter modtagelsen af meddelelsen, jf. dog betingelserne i stk. 5.
5. Denne aftale finder fortsat anvendelse mellem EU og den tilbageværende associerede stat, hvis den ene af de associerede parter opsiges af aftalen ikke påvirker samtlige kontraherende parter.

6. Hvis associeringsaftalen ophører med at finde anvendelse, skal de rettigheder og forpligtelser, som borgere eller virksomheder allerede har erhvervet i henhold til aftalen, opretholdes. EU og den eller de berørte associerede stater afgør ved fælles aftale, hvilke foranstaltninger der skal træffes med hensyn til rettigheder, der er ved at blive erhvervet. Dette stykke berører ikke de særlige bestemmelser i rammeaftalens artikel 90.

7. Fra den dato, hvor denne aftale anvendes midlertidigt, jf. stk. 2, eller anvendes mellem EU og en af de associerede stater, jf. stk. 3, forstås ved henvisninger i denne aftale til "dato for aftalens ikrafttræden" eller "denne aftales ikrafttræden" henvisninger til den dato, hvor denne aftale anvendes midlertidigt, jf. stk. 2, eller anvendes mellem Unionen og en af de associerede stater, jf. stk. 3.

Til BEKRÆFTELSE HERAF har undertegnede befuldmægtigede, behørigt bemyndigede i så henseende, undertegnet denne aftale.

Udfærdiget i ..., den...

For Den Europæiske Union

For Fyrstendømmet Andorra

For Republikken San Marino

RAMMEPROTOKOL 1 OM HORIZONTAL TILPASNINGER

ARTIKEL 1

Anvendelse af EU-retten og særlige tilpasninger

Bestemmelserne i de retsakter, der er omhandlet i de associerede staters protokoller, anvendes i overensstemmelse med denne aftale og denne rammeprotokol, medmindre andet er fastsat i den respektive associerede stats protokol. Eventuelle særlige tilpasninger af EU-retsakter er angivet i bilaget til den associerede stats protokol, hvor den pågældende retsakt er opført.

ARTIKEL 2

Betragtninger i retsakter

Betragtningerne til de omhandlede retsakter tilpasses ikke med henblik på denne aftale. De er relevante i det omfang, de er nødvendige for en korrekt fortolkning og anvendelse af retsakternes bestemmelser inden for rammerne af aftalen.

ARTIKEL 3

Overgangsordninger

1. Hvis der henvises til denne artikel i et bilag til en associeret stats protokol for så vidt angår en EU-retsakt, finder stk. 2 og 5 anvendelse.
2. Forpligtelsen for den pågældende associerede stat til at gennemføre og anvende EU-retsakten suspenderes indtil udgangen af den periode, der er angivet i det relevante bilag.
3. Den pågældende associerede stat kan til enhver tid i den i stk. 2 nævnte periode meddele det blandede udvalg, at den har til hensigt at gennemføre EU-retsakten inden periodens udløb. Den associerede stat angiver i så fald datoen for, hvornår den agter at anvende retsakten. Det blandede udvalg træffer afgørelse om ændring af det relevante bilag.
4. Anvendelsen af en retsakt mellem EU og den pågældende associerede stat suspenderes indtil den førstkomende af følgende datoer:
 - a) den første dag efter udgangen af den periode, der er omhandlet i stk. 2 eller
 - b) den dato, der er omhandlet i stk. 3.
5. Under den i stk. 2 omhandlede suspension reguleres forbindelserne mellem EU og den pågældende associerede stat for så vidt angår anliggender, der hører under EU-retsaktens anvendelsesområde, af de særlige bestemmelser i det relevante bilag.

ARTIKEL 4

Ordninger uden fristangivelse i bilaget

1. Hvis der henvises til denne artikel i et bilag til en associeret stats protokol for så vidt angår en EU-retsakt, finder stk. 2 og 6 anvendelse.
2. Forpligtelsen for den pågældende associerede stat til at gennemføre og anvende EU-retsakten suspenderes.
3. Den pågældende associerede stat kan til enhver tid meddele det blandede udvalg, at den har til hensigt at gennemføre EU-retsakten. Den associerede stat specificerer i så fald datoen for, hvornår den agter at anvende retsakten. Det blandede udvalg træffer afgørelse om ændring af det relevante bilag.
4. Det blandede udvalg tager til enhver tid og mindst hvert femte år suspensionen i stk. 2 op til revision, hvis der er behov for at tage hensyn til markedsudviklingen og eventuelle andre kriterier, der måtte være fastsat i det relevante bilag. Det blandede udvalg kan på grundlag af en sådan revision beslutte at ændre det relevante bilag for at fastsætte en frist for den pågældende associerede stats gennemførelse og anvendelse af retsakten. Dette berører ikke rammeaftalens artikel 90, som finder anvendelse, hvis det er nødvendigt for at genoprette det indre markeds integritet og ensartethed.
5. Anvendelsen af en retsakt mellem EU og den pågældende associerede stat suspenderes indtil den dato, hvor det blandede udvalgs afgørelse, jf. stk. 3, træder i kraft, eller indtil den dato, hvor den i stk. 4 omhandlede frist udløber, alt efter hvad der er relevant.

6. Under den i stk. 2 omhandlede suspension reguleres forbindelserne mellem EU og den pågældende associerede stat for så vidt angår anliggender, der hører under EU-retsaktens anvendelsesområde, af de særlige bestemmelser i det relevante bilag.

ARTIKEL 5

Bestemmelser om EU-udvalg

Procedurer, institutionelle ordninger og andre bestemmelser vedrørende EU-udvalg i de retsakter, der er omhandlet i de associerede staters protokoller, findes i rammeaftalens artikel 67 og artikel 80, stk. 5, 6 og 7, samt i de associerede staters protokoller.

ARTIKEL 6

Bestemmelser om indførelse af procedurer for tilpasning eller ændring af EU-retsakter

Hvis en retsakt omhandlet i en associeret stats protokol indeholder bestemmelser om EU-procedurer for tilpasning, udvidelse eller ændring af den pågældende retsakt eller om udvikling af nye EU-politikker, EU-initiativer eller EU-retsakter, finder den relevante beslutningsprocedure i rammeaftalen anvendelse.

ARTIKEL 7

Udveksling af oplysninger og notifikationsprocedurer

1. Hvis en EU-medlemsstat skal indgive oplysninger til Europa-Kommissionen, skal en associeret stat også indgive sådanne oplysninger til Europa-Kommissionen. Det samme gælder, når det er de kompetente myndigheder, der skal fremsende oplysninger.
2. Hvis en EU-medlemsstat skal indgive oplysninger til en eller flere medlemsstater, skal den også indgive de samme oplysninger til Europa-Kommissionen. Europa-Kommissionen skal videregive de pågældende oplysninger til de associerede stater.

En associeret stat skal indgive tilsvarende oplysninger til en eller flere EU-medlemsstater, som videregiver dem til Europa-Kommissionen med henblik på formidling til alle EU-medlemsstater. Det samme gælder, når det er de kompetente myndigheder, der skal indgive oplysninger.
3. På områder, hvor der på grund af sagens hastende karakter kræves en hurtig overførsel af oplysninger, anvendes der passende sektorspecifikke løsninger med henblik på direkte udveksling af oplysningerne.
4. Medmindre andet fastsættes i associeringsaftalen, udfører Europa-Kommissionen sine opgaver i forbindelse med procedurerne for efterprøvning, information, notifikation eller konsultation og lignende anliggender tilsvarende for de associerede stater. Dette berører ikke denne rammeprotokols artikel 5, 6 og 10.

5. Europa-Kommissionen og det relevante blandede udvalg udveksler alle oplysninger vedrørende disse spørgsmål. Ethvert spørgsmål, som måtte opstå i den forbindelse, kan indbringes for det blandede udvalg.

ARTIKEL 8

Revisions- og indberetningsprocedurer

Hvis Europa-Kommissionen eller en anden EU-institution ifølge en retsakt omhandlet i en associeret stats protokol skal udarbejde en rapport, en erklæring eller et andet lignende dokument, udfærdiger den, medmindre andet er aftalt, sideløbende en tilsvarende rapport, erklæring eller et lignende dokument for de associerede stater vedkommende, medmindre andet er fastsat i aftalen. Europa-Kommissionen og de associerede stater hører hinanden og udveksler oplysninger under udarbejdelsen af deres respektive rapporter, hvoraf der sendes kopier til det relevante blandede udvalg.

ARTIKEL 9

Offentliggørelse af oplysninger

1. Hvis en EU-medlemsstat ifølge en retsakt omhandlet i en associeret stats protokol skal offentliggøre visse oplysninger om sagsomstændigheder, procedurer og lignende, skal de associerede stater også offentliggøre de relevante oplysninger på tilsvarende måde.

2. Hvis sagsomstændigheder, procedurer, rapporter og lignende ifølge en retsakt omhandlet i en associeret stats protokol skal offentliggøres i *Den Europæiske Unions Tidende*, skal de tilsvarende oplysninger for de associerede staters vedkommende også offentliggøres deri.

ARTIKEL 10

Rettigheder og forpligtelser

Rettigheder og forpligtelser, som EU's medlemsstater eller deres offentlige organer, virksomheder eller borgere har i forhold til hinanden, betragtes som tillagt eller pålagt de associerede parter, idet der ved sidstnævnte alt efter tilfældet også forstås deres kompetente myndigheder, offentlige organer, virksomheder eller borgere.

ARTIKEL 11

Henvisninger til områder

Når der i de retsakter, der er omhandlet i de associerede staters protokoller, henvises til områderne "Den Europæiske Union", "fællesmarkedet" eller "det indre marked", skal disse henvisninger i forbindelse med aftalen forstås som henvisninger til de kontraherende parters områder som defineret i rammeaftalens artikel 104.

ARTIKEL 12

Henvisninger til statsborgere i EU-medlemsstaterne

Når der i de retsakter, der er omhandlet i de associerede staters protokoller, henvises til statsborgere i EU-medlemsstaterne, skal disse henvisninger i forbindelse med aftalen også forstås som henvisninger til statsborgere i de associerede stater.

ARTIKEL 13

Henvisninger til sprog

Hvis EU-medlemsstaterne eller deres offentlige organer, virksomheder eller borgere ifølge en retsakt omhandlet i en associeret stats protokol har rettigheder eller forpligtelser med hensyn til brugen af et hvilket som helst af EU's officielle sprog, betragtes de tilsvarende rettigheder og forpligtelser med hensyn til brugen af et hvilket som helst af alle de kontraherende parter officielle sprog som tillagt eller pålagt de kontraherende parter, deres kompetente myndigheder, offentlige organer, virksomheder eller borgere.

ARTIKEL 14

Retsakternes ikrafttræden og gennemførelse

Bestemmelserne om ikrafttrædelsen eller gennemførelsen af de retsakter, der er omhandlet i de associerede staters protokoller, er ikke relevante for denne aftale. Fristerne og datoerne for, hvornår de associerede stater skal sætte de omhandlede retsakter i kraft og gennemføre dem, følger af rammeaftalens artikel 112 samt af bestemmelserne om overgangsordninger.

ARTIKEL 15

Henvisninger til, hvem EU-retsakter er rettet til

Bestemmelser om, at en EU-retsakt er rettet til EU-medlemsstaterne, er ikke relevante for denne aftale.

RAMMEPROTOKOL 2 OM GÆLDENDE AFTALER

I overensstemmelse med rammeaftalens artikel 110 har de kontraherende parter truffet aftale om, at følgende gældende bilaterale aftaler mellem EU på den ene side og en af de associerede stater på den anden side fortsat finder anvendelse efter denne aftales ikrafttræden:

- a) Aftale mellem Det Europæiske Fællesskab og Fyrstendømmet Andorra om fastlæggelse af foranstaltninger svarende til dem, der er fastlagt i Rådets direktiv 2003/48/EF om beskatning af indtægter fra opsparing i form af rentebetalinger af 15. november 2004 og den ledsagende fælles hensigtserklæring¹, som ændret ved ændringsprotokol af 12. februar 2016²
- b) Aftale mellem Det Europæiske Fællesskab og Republikken San Marino om fastlæggelse af foranstaltninger svarende til dem, der er fastlagt i Rådets direktiv 2003/48/EF om beskatning af indtægter fra opsparing i form af rentebetalinger af 7. december 2004 og den ledsagende fælles hensigtserklæring³, som ændret ved ændringsprotokol af 8. december 2015⁴
- c) Monetær konvention mellem Den Europæiske Union og Fyrstendømmet Andorra af 30. juni 2011⁵
- d) Monetær aftale mellem Den Europæiske Union og Republikken San Marino af 27. marts 2012⁶.

¹ EUT L 359 af 4.12.2004, s. 33.

² EUT L 268 af 1.10.2016, s. 40.

³ EUT L 381 af 28.12.2004, s. 33.

⁴ EUT C 346 af 31.12.2015, s. 3.

⁵ EUT C 369 af 17.12.2011, s. 1.

⁶ EUT C 121 af 26.4.2012, s. 5.

RAMMEPROTOKOL 3
OM FINANSIELLE
TJENESTEYDELSER

PRÆAMBEL

EU på den ene side og henholdsvis Andorra eller San Marino på den anden side,

som tager følgende i betragtning:

- (1) I denne rammeprotokol tages der hensyn til de særlige forhold i de associerede stater og til, hvordan deres markeder for finansielle tjenesteydelser vil kunne integreres i EU's indre marked for finansielle tjenesteydelser og dets tilsynsinfrastruktur. Der bør i lyset heraf indføres særlige regler og bestemmelser, som sikrer en gnidningsløs markedsintegration.
- (2) Det er hensigten at følge en gradvis tilgang til gennemførelsen og anvendelsen af gældende EU-ret for at give en associeret stat fleksibilitet til at prioritere særlige dele af gældende EU-ret, for hvilke den agter først at yde grænseoverskridende finansielle tjenesteydelser. En sådan tilgang giver den associerede stat mulighed for at vedtage gældende EU-ret gradvist og anvende den trinvis under hensyntagen til sine særlige omstændigheder og præferencer.

- (3) Den vurdering, der foretages af den associerede stats tilsynsinfrastruktur i kraft af en vurdering med henblik på adgang til EU's indre marked for finansielle tjenesteydelser, og de efterfølgende regelmæssige vurderinger, har til formål at evaluere, hvor effektiv, robust og egnet tilsynsinfrastrukturen er, idet der tages hensyn til de særlige kendetegn ved den associerede stats finansielle sektor såsom dens art, diversitet, størrelse og kompleksitet. En solid tilsynsramme er en forudsætning for at sikre integritet og stabilitet på EU's indre marked, fremme tilliden blandt markedsdeltagerne og beskytte forbrugernes og investorernes interesser. EU's tilsynsmyndigheder spiller en central rolle i gennemførelsen af disse omfattende vurderinger, der om nødvendigt kræver, at medlemsstaternes kompetente myndigheder deltager aktivt og samarbejder.
- (4) For at undgå misbrug af etableringsretten er det nødvendigt at kræve, at finansielle aktører, der er etableret i den associerede stat, leverer mindst halvdelen af deres tjenester inden for denne jurisdiktion. Tilsynsmyndighederne i den associerede stat skal forhindre, at der i deres jurisdiktion oprettes retlige enheder uden eller med kun minimalt indhold, som slet ikke eller kun i meget begrænset omfang udøver økonomisk aktivitet,

ER BLEVET ENIGE OM FØLGENDE:

DEL I

ALMINDELIGE BESTEMMELSER

ARTIKEL 1

Mål

Målene for denne rammeprotokol er:

- a) at sikre integritet på det udvidede indre marked i EU, markedsgennemsigtighed og forbruger- og investorbeskyttelse samt at tackle risici i forbindelse med forbrugersvig, hvidvask af penge og økonomisk kriminalitet
- b) at fremme forebyggelsen af potentielle risici for den finansielle stabilitet
- c) at etablere en ramme for, hvordan den associerede stats forskrifter og tilsynsforanstaltninger gradvist bringes i overensstemmelse med den samlede gældende EU-ret vedrørende finansielle tjenesteydelser
- d) at fremme den gradvise udvidelse af EU's indre marked for finansielle tjenesteydelser til den associerede stat
- e) at fremme et loyalt samarbejde med hensyn til forskrifter og tilsyn inden for finansielle tjenesteydelser mellem EU og den associerede stat.

ARTIKEL 2

Definitioner

I denne rammeprotokol forstås ved:

- a) "finansielle tjenesteydelser": tjenesteydelser, der er omfattet af de retsakter, der er opført i bilag IX, XII og XXII til hver associeret stats protokol
- b) "EU-tilsynsmyndigheder": Den Europæiske Banktilsynsmyndighed, Den Europæiske Værdipapir- og Markedstilsynsmyndighed, Den Europæiske Tilsynsmyndighed for Forsikrings- og Arbejdsmarkedspensionsordninger og Myndigheden for Bekæmpelse af Hvidvask af Penge og Finansiering af Terrorisme.

ARTIKEL 3

Betingelser for adgang til EU's indre marked

1. En associeret stat skal gives adgang til EU's indre marked for finansielle tjenesteydelser, hvis følgende betingelser er opfyldt:
 - a) en komplet, fuldstændig og effektiv gennemførelse og anvendelse af alle bestemmelser, der gælder for sektoren for finansielle tjenesteydelser som anført i bilag IX, XII og XXII til den relevante associerede stats protokol
 - b) en etableret og velfungerende tilsynskapacitet og tilsynsordning for sektoren for finansielle tjenesteydelser

c) indgåelse af et aftalememorandum mellem den associerede stats kompetente myndigheder og EU's tilsynsmyndigheder om tilsynssamarbejde, informationsudveksling og høring.

2. Europa-Kommissionen foretager en omfattende evaluering i overensstemmelse med bestemmelserne i del II i denne rammeprotokol for at vurdere, om betingelserne i stk. 1, litra a) og b), er opfyldt. Evalueringen skal omfatte en gennemgang af den associerede stats finansielle sektor, en vurdering af gennemførelsen og anvendelsen af relevant EU-ret og en vurdering af den associerede stats tilsynsinfrastruktur.

3. Den i stk. 2 omtalte evaluering foretages på anmodning af den associerede stat, når den har fastslået, at betingelserne i stk. 1 er opfyldt. Den associerede stat indgiver sin anmodning gennem Underudvalget for Finansielle Tjenesteydelser, der er nedsat i henhold til denne rammeprotokols artikel 20.

ARTIKEL 4

Delvis adgang til EU's indre marked

1. En associeret stat kan beslutte ikke at søge om adgang til hele EU's indre marked for finansielle tjenesteydelser ved midlertidigt at udelukke et eller flere af følgende markedssegmenter:

a) bankvæsen

b) forsikring og genforsikring

- c) formueforvaltning
- d) værdipapirmarkeder.

Med henblik på første afsnit underretter den associerede stat inden for et år fra datoen for denne aftales ikrafttræden Europa-Kommissionen om, hvilke segmenter den midlertidigt ønsker at udelukke. Når Europa-Kommissionen har modtaget en sådan underretning, giver den inden for to måneder den associerede stat et svar, hvori den meddeler listen over de EU-bestemmelser, som den associerede stat midlertidigt ikke vil skulle gennemføre og anvende.

2. Efter det i stk. 1, andet afsnit, omhandlede svar vedtager det blandede udvalg, der er nedsat ved rammeaftalens artikel 76, en afgørelse i overensstemmelse med rammeaftalens artikel 81 om at ændre bilag IX til den relevante associerede stats protokol på grundlag af den liste, som Europa-Kommissionen har forelagt den associerede stat, med henblik på at præcisere:

- a) listen over de EU-bestemmelser, som den associerede stat er forpligtet til at gennemføre og anvende fuldt ud
- b) listen over de EU-bestemmelser, for hvilke forpligtelsen for den associerede stat til at gennemføre og anvende dem fuldt ud midlertidigt suspenderes, jf. denne artikels stk. 1.

3. Hvis den associerede stat vælger at gøre brug af undtagelsen i denne artikels stk. 1, finder denne rammeprotokols artikel 3, så længe undtagelsen gælder, kun anvendelse på det eller de markedssegmenter, som den associerede stat ønsker at opnå markedsadgang til.

4. Hvis den associerede stat på et senere tidspunkt ønsker at opnå adgang til et eller flere af de segmenter af EU's indre marked, som den oprindeligt ønskede undtaget, jf. stk. 1, underretter den behørigt Europa-Kommissionen om sin hensigt. Det blandede udvalg ændrer bilag IX til den relevante associerede stats protokol i overensstemmelse med rammeprotokollens artikel 81 med henblik på at ajourføre listen over de bestemmelser i EU-retten, der finder anvendelse. De bestemmelser, der ikke længere er omfattet af en undtagelse, skal være behørigt gennemført og anvendt af den associerede stat, før den kan få adgang til de pågældende segmenter. Den evaluering, der er omhandlet i denne rammeprotokols artikel 3, stk. 2, foretages hver gang, den associerede stat beslutter at anmode om adgang til et yderligere markedssegment.

5. Undtagelsen i denne artikels stk. 1 må ikke vare længere end femten år fra datoen for denne aftales ikrafttræden. Mindst et år før den maksimale anvendelsesperiode for undtagelsen udløber, ændrer de associerede parter bilag IX til den associerede stats protokol for at sikre, at den associerede stat har gennemført og anvender alle relevante bestemmelser i gældende EU-ret, inden undtagelsen udløber. Seks måneder før nævnte udløbsdato skal den associerede stat have sikret en komplet, fuldstændig og effektiv gennemførelse og anvendelse af alle EU-bestemmelser for sektoren for finansielle tjenesteydelser. Ved den evaluering, der er omhandlet i denne rammeprotokols artikel 3, stk. 2, vurderes det, om den associerede stat har opfyldt forpligtelsen i nærværende stykke.

ARTIKEL 5

Handlingsplan for gennemførelsen og anvendelsen af gældende EU-ret

1. Før den associerede stat får adgang til EU's marked for finansielle tjenesteydelser eller til et eller flere af dets markedssegmenter, skal den udarbejde en handlingsplan samt frister for gennemførelsen og anvendelsen af den relevante gældende EU-ret for den finansielle sektor eller for et eller flere af dens markedssegmenter.
2. Den associerede stat underretter via Underudvalget for Finansielle Tjenesteydelser Europa-Kommissionen om vedtagelsen af handlingsplanen og om eventuelle væsentlige ændringer heraf. Den associerede stat kan fremlægge opfølgende rapporter som led i gennemførelsen af handlingsplanen.
3. I henhold til denne rammeprotokols artikel 3, stk. 3, udøver den associerede stat på grundlag af sin handlingsplan sin skønsbeføjelse til at afgøre, hvornår det er hensigtsmæssigt at anmode Europa-Kommissionen om at foretage den evaluering, der er nødvendig, for at den associerede stat kan opnå adgang til EU's indre marked.

ARTIKEL 6

Tidspunkt, hvor markedsadgangen får virkning

1. Når Europa-Kommissionen har vedtaget en positiv henstilling som omhandlet i denne rammeprotokols artikel 11 om, at alle betingelser i denne rammeprotokols artikel 3 er opfyldt, vedtager det blandede udvalg efter henstilling fra Underudvalget om Finansielle Tjenesteydelser en afgørelse om at give den associerede stat adgang til et eller flere segmenter af EU's indre marked for finansielle tjenesteydelser.

2. Afgørelsen får virkning den første dag i måneden efter datoen for det blandede udvalgs vedtagelse af afgørelsen.

3. I den periode, hvor undtagelsen omhandlet i denne rammeprotokols artikel 4, stk. 1, har virkning, får EU-operatørerne adgang til den associerede stats finansielle marked fra den dato, hvor det blandede udvalgs afgørelse om at give den associerede stat adgang til et eller flere segmenter af EU's indre marked for finansielle tjenesteydelser får virkning. Denne markedsadgang er begrænset til det eller de segmenter, der er omhandlet i den pågældende afgørelse.

ARTIKEL 7

Lokal levering af tjenesteydelser i den associerede stat.

1. Tilsynsmyndighederne i den associerede stat sikrer, at enhver udbyder af finansielle tjenesteydelser, der er etableret på deres område, udøver en væsentlig del af sin virksomhed i deres jurisdiktioner og betjener deres markeder. De forbyder, at udbydere uden aktive forretningsaktiviteter eller uden væsentlige aktiver etablerer sig i deres jurisdiktion.

2. Der føres tilsyn med, at forpligtelsen i stk. 1 overholdes, som led i det tilsyn, der foretages af den associerede stats tilsynsinfrastruktur, der er omhandlet i denne rammeprotokols artikel 13.

DEL II

EVALUERING MED HENBLIK PÅ AT GIVE ADGANG TIL EU'S INDRE MARKED

ARTIKEL 8

Gennemgang af den associerede stats finansielle sektor

1. Under Europa-Kommissionens tilsyn foretager EU's relevante tilsynsmyndigheder en gennemgang af den associerede stats finansielle sektor som følger:
 - a) den associerede stat forelægger EU's tilsynsmyndigheder:
 - i) en nærmere beskrivelse af sin finansielle sektor, herunder en liste over godkendte eller registrerede udbydere af finansielle tjenesteydelser og deres juridiske virksomhedsform, navnene på deres direktører, aktionærernes navn og nationalitet, koncernforhold og økonomisk relevans (samlede bankaktiver, aktiver under forvaltning og samlede forsikringspræmier)
 - ii) eventuelle supplerende oplysninger, som EU's tilsynsmyndigheder kræver for at kunne fuldende gennemgangen
 - b) EU's tilsynsmyndigheder foretager for bank- og forsikringssektoren en gennemgang af balancerne og aktivernes kvalitet på grundlag af deres metode og i samarbejde med de relevante kompetente myndigheder i den associerede stat.

2. Den Fælles Afviklingsinstans, der er oprettet ved artikel 42 i Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EU) nr. 806/2014¹, vurderer eksistensen, strukturen og kvaliteten af indskudsgarantiordningen, forsikringsgarantiordningen og afviklingsordningen i overensstemmelse med relevant EU-ret.
3. EU's tilsynsmyndigheder kan ved gennemgangen om nødvendigt lade sig bistå af tredjeparter på nationalt eller internationalt plan.
4. De omkostninger, der er forbundet med gennemgangen i henhold til denne artikel, bæres af den associerede stat.

ARTIKEL 9

Vurdering af gennemførelsen og anvendelsen af EU-retten

1. EU vurderer, om lovgivningen og regelsættet i den associerede stat er komplet og i overensstemmelse med relevant gældende EU-ret. EU vurderer navnlig, om der er overensstemmelse med:
 - a) bestemmelserne i EU-retsakter, der gælder for hele EU's indre marked for finansielle tjenesteydelser uden nogen sontring, navnlig om hvidvask af penge og bekæmpelse af finansiering af terrorisme og
 - b) bestemmelserne i EU-retsakter, der gælder for det bestemte segment eller de bestemte segmenter af EU's indre marked for finansielle tjenesteydelser som omhandlet i denne rammeprotokols artikel 4, stk. 1.

¹ EUT L 225 af 30.7.2014, s. 1.

2. Vurderingen af, om den associerede stats lovgivning og regelsæt stemmer overens med relevant gældende EU-ret, kan foretages med bistand fra tredjeparter på nationalt eller internationalt plan. Europa-Kommissionen fastlægger det nærmere kommissorium for overensstemmelsesvurderingen og oplyser den associerede stat om den relevante udbudsprocedure og resultaterne deraf.
3. De omkostninger, der er forbundet med vurderingen i henhold til denne artikel, bæres af den associerede stat.

ARTIKEL 10

Vurdering af den associerede stats tilsynsinfrastruktur

1. Vurderingen af tilsynsinfrastrukturen skal omfatte en vurdering af, om den associerede stats tilsynsinfrastruktur er uafhængig, robust og effektiv. Vurderingen skal også omfatte tilsyn med hvidvask af penge i den associerede stat, herunder eksistensen af en velfungerende finansiell efterretningsenhed.
2. Vurderingen foretages af EU's tilsynsmyndigheder i samarbejde med de relevante myndigheder i EU-medlemsstaterne. EU's tilsynsmyndigheder fastlægger vurderingskriterierne og -metoderne og underretter Europa-Kommissionen og den associerede stat herom.

3. EU's tilsynsmyndigheder kan til den i stk. 1 omhandlede vurdering om nødvendigt lade sig bistå af tredjeparter på nationalt eller internationalt plan.
4. De omkostninger, der er forbundet med vurderingen i henhold til denne artikel, bæres af den associerede stat.

ARTIKEL 11

Resultat af evalueringen

1. Når gennemgangen af den associerede stats finansielle sektor som omhandlet i denne rammeprotokols artikel 8 er afsluttet, forelægger EU's tilsynsmyndigheder Europa-Kommissionen en udtalelse med en vurdering af den finansielle sektor i den associerede stat.
2. Når vurderingen af den associerede stats tilsynsinfrastruktur som omhandlet i denne rammeprotokols artikel 10 er afsluttet, forelægger EU's tilsynsmyndigheder Europa-Kommissionen en udtalelse med en vurdering af tilsynsrammen i den associerede stat.
3. Europa-Kommissionen udsteder en henstilling til Underudvalget om Finansielle Tjenesteydelser, idet den tager hensyn til de udtalelser, der er omhandlet i stk. 1 og 2, samt til den vurdering af gennemførelsen og anvendelsen af EU-lovgivningen, der er omhandlet i denne rammeprotokols artikel 9.

Det afgøres ved denne henstilling, om den associerede stat bør gives adgang til EU's indre marked for finansielle tjenesteydelser eller til et eller flere markedssegmenter heraf, idet der tages hensyn til følgende overvejelser:

- a) hvis der ved gennemgangen af balancerne eller aktivernes kvalitet som omhandlet i denne rammeprotokols artikel 8, stk. 1, litra b), afdækkes risici, der kan udgøre en fare for et velfungerende indre marked i EU, gives der ikke adgang til det eller de tilsvarende segmenter af EU's indre marked for finansielle tjenesteydelser, før sådanne risici er behørigt afhjulpet
- b) hvis vurderingen af indskudsgarantiordningen, forsikringsgarantiordningen eller afviklingsordningen som omhandlet i denne rammeprotokols artikel 8, stk. 2), er negativ, gives der ikke adgang til banksegmentet eller til forsikrings- og genforsikringssegmentet, før sådanne mangler er behørigt afhjulpet
- c) hvis der ved vurderingen af gennemførelsen og anvendelsen af gældende EU-ret konstateres mangler på et eller flere områder, gives der ikke adgang til det eller de tilsvarende segmenter af EU's indre marked for finansielle tjenesteydelser som omhandlet i denne rammeprotokols artikel 4, stk. 1, før sådanne mangler er behørigt afhjulpet
- d) hvis der ved vurderingen af den associerede stats tilsynsinfrastruktur konstateres mangler, gives der ikke adgang til det eller de tilsvarende segmenter af EU's indre marked for finansielle tjenesteydelser som omhandlet i denne rammeprotokols artikel 4, stk. 1, før sådanne mangler er behørigt afhjulpet.

4. Hvis Europa-Kommissionens henstilling om markedsadgang som omhandlet i stk. 3 er negativ, underretter Europa-Kommissionen Underudvalget om Finansielle Tjenesteydelser om, hvilke retningslinjer og tiltag den associerede stat skal følge for at afhjælpe de konstaterede mangler. Den associerede stat må ikke indgive en ny anmodning om evaluering med henblik på at opnå markedsadgang før et år efter, at Europa-Kommissionen har udstedt sine retningslinjer. Når den associerede stat indgiver en ny anmodning, fremlægger den dokumentation for, at den har fulgt de foreskrevne retningslinjer og gennemført de nødvendige tiltag.

DEL III

OVERVÅGNING

ARTIKEL 12

Overvågning af den associerede stats gennemførelse og anvendelse af EU-retten

1. Når det blandede udvalg i overensstemmelse med denne rammeprotokols artikel 6 har givet den associerede stat adgang til EU's indre marked for finansielle tjenesteydelser eller til et eller flere af dets segmenter, skal den associerede stats lovgivnings fortsatte overensstemmelse med den relevante gældende EU-ret være genstand for Europa-Kommissionens evaluering, så længe markedsadgangen varer. Overvågningen foretages i overensstemmelse med denne rammeprotokols artikel 9.
2. Europa-Kommissionen indgiver resultaterne af den efterfølgende overvågning til Underudvalget for Finansielle Tjenesteydelser, herunder eventuelle henstillinger med henblik på at løse problemer konstateret under overvågningen. Den associerede stat gennemfører henstillingerne inden for den frist, der er fastsat i henstillingerne.

3. Hvis der ved overvågningen af gennemførelsen og anvendelsen af gældende EU-ret konstateres betydelige mangler på et eller flere områder, har EU ret til at suspendere anvendelsen af denne rammeprotokol for så vidt angår det eller de segmenter af finansielle tjenesteydelser, det drejer sig om. Betingelserne og proceduren for suspensionen er fastsat i denne rammeprotokols artikel 18 og 19.

4. De omkostninger, der er forbundet med den regelmæssige overvågning i henhold til denne artikel, bæres af den associerede stat.

ARTIKEL 13

Overvågning af den associerede stats tilsynsinfrastruktur

1. Når det blandede udvalg i overensstemmelse med denne rammeprotokols artikel 6 har givet den associerede stat adgang til EU's indre marked for finansielle tjenesteydelser eller til et eller flere af dets segmenter, foretages vurderingen af den associerede stats tilsynsinfrastruktur i overensstemmelse med denne rammeprotokols artikel 10. Vurderingen finder sted hvert andet år, medmindre Europa-Kommissionen bestemmer andet.

2. Europa-Kommissionen forelægger Underudvalget for Finansielle Tjenesteydelser resultaterne af vurderingen, herunder eventuelle henstillinger, som EU's tilsynsmyndigheder har udarbejdet med henblik på at løse problemer konstateret under overvågningen.

3. Den associerede stat gennemfører henstillingerne omhandlet i stk. 2 inden for den frist, der er fastsat i henstillingerne. EU's tilsynsmyndigheder kontrollerer, om henstillingerne er blevet gennemført fuldt ud.

4. Hvis den associerede stat ikke afhjælper de mangler, der er konstateret i henstillingerne vedrørende vurderingen, inden for den fastsatte frist, har EU ret til at suspendere anvendelsen af denne rammeprotokol for så vidt angår det eller de segmenter af finansielle tjenesteydelser, det drejer sig om. Betingelserne og proceduren for suspensionen er fastsat i denne rammeprotokols artikel 18 og 19.

5. De omkostninger, der er forbundet med den regelmæssige overvågning i henhold til denne artikel, bæres af den associerede stat.

DEL IV

SAMARBEJDET MED EU'S TILSYNSMYNDIGHEDER

ARTIKEL 14

EU's tilsynsmyndigheder – generelle beføjelser

1. EU's tilsynsmyndigheder tillægges over for sektoren for finansielle tjenesteydelser og de kompetente myndigheder i den associerede stat alle de beføjelser, de har ved deres oprettelsesforordninger, den relevante sektorspecifikke EU-lovgivning og denne rammeprotokol.
2. EU's tilsynsmyndigheders beføjelser omfatter beføjelsen til at træffe afgørelser og vedtage henstillinger rettet til udbydere af finansielle tjenesteydelser eller de kompetente myndigheder i den associerede stat i det omfang, det er nødvendigt for at sikre et velfungerende indre marked i EU, beskyttelsen af forbrugere, investorer og andre relevante interessenter eller beskyttelsen af EU's indre markeds stabilitet og integritet. Beføjelserne udøves i samråd med den associerede stats finanstilsynsmyndigheder.
3. Den associerede stat sikrer, at EU's tilsynsmyndigheder kan udøve deres beføjelser effektivt i dens jurisdiktion og bidrager følgelig til dækning af deres budgetmæssige behov. Den associerede stats kompetente myndigheder samarbejder med EU's tilsynsmyndigheder i udøvelsen af disses beføjelser inden for de kompetente myndigheders jurisdiktion og træffer alle nødvendige foranstaltninger til at sikre en effektiv og konsekvent håndhævelse af alle afgørelser og henstillinger, der vedtages af EU's tilsynsmyndigheder.

4. På de områder, hvor EU's tilsynsmyndigheder har direkte tilsynsmandater eller direkte interventionsbeføjelser, er de afgørelser, som træffes af dem, juridisk bindende og umiddelbart gældende i den associerede stats jurisdiktion, uden at de skal godkendes af en kompetent myndighed i den associerede stat.

ARTIKEL 15

EU's tilsynsmyndigheder – nødbeføjelser

1. I tilfælde af en negativ udvikling i den associerede stats finansielle sektor, der kan have indflydelse på stabiliteten eller integriteten i den finansielle sektor i EU eller i en af EU's medlemsstater eller kan være til skade for forbrugerne, investorerne eller andre relevante interessenter i EU, eller hvis der opstår nye risici i forbindelse med virksomheder, der er etableret i den associerede stat, og som har aktiviteter, der kan have grænseoverskridende virkninger, har EU's tilsynsmyndigheder beføjelse til at vedtage følgende afgørelser over for udbydere af finansielle tjenesteydelser, der er etableret i den associerede stat, om:

- a) forbud mod at sætte nye forretninger i værk eller tage nye kunder ind i tilfælde af adfærdsmæssige eller tilsynsmæssige betænkeligheder
- b) forbud mod fri rådighed over aktiver
- c) afgivelse af et påbud, hvis manglende overholdelse kan medføre, at der pålægges sanktioner.

2. EU's tilsynsmyndigheder vedtager en afgørelse rettet til den relevante kompetente myndighed i den associerede stat om at suspendere den tilladelse, der er givet til udbyderen af finansielle tjenesteydelser, i tilfælde af dennes tilsidesættelse af EU-retten og svigagtige aktiviteter eller i tilfælde af alvorlige betænkeligheder med hensyn til vedkommendes finansielle situation, forretningsmodel, overholdelse af lovgivningen om bekæmpelse af hvidvask af penge og finansiering af terrorisme, overholdelse af kravene til egnethed og hæderlighed eller adfærd over for kunder eller potentielle kunder.

3. De afgørelser, der er omhandlet i stk. 1 og 2, må kun vedtages af EU's tilsynsmyndigheder, hvis disse har sikret sig, at tilsynsmyndighederne i den associerede stat ikke har udøvet deres beføjelser rettidigt eller effektivt. Afgørelserne er juridisk bindende og finder direkte anvendelse i den associerede stats jurisdiktion.

ARTIKEL 16

Den associerede stats rolle

Den associerede stats kompetente myndigheder har med undtagelse af retten til at stemme og alene for så vidt angår afgørelser, der er rettet direkte til deres finansielle sektor eller myndigheder, samme rettigheder og forpligtelser som EU-medlemsstaternes kompetente myndigheder i det arbejde, der varetages af EU's tilsynsmyndigheder og deres tilsynsråd.

ARTIKEL 17

Samarbejde om bekæmpelse af hvidvask af penge

Den associerede stat sikrer fuldt samarbejde med EU's og EU-medlemsstaternes udpegede myndigheder med ansvar for bekæmpelse af hvidvask af penge og eventuelle retssuccessorer hertil.

DEL V

EU'S BESKYTTELSESFORANSTALTNINGER

ARTIKEL 18

Beskyttelsesforanstaltninger – principper

1. EU kan midlertidigt suspendere anvendelsen af denne rammeprotokol på det eller de pågældende segmenter af finansielle tjenesteydelser, hvis:
 - a) der er konstateret væsentlige mangler i gennemførelsen og anvendelsen af gældende EU-ret i løbet af overvågningen i overensstemmelse med denne rammeprotokols artikel 12
 - b) der er konstateret væsentlige mangler i den associerede stats tilsynssystem i løbet af overvågningen i overensstemmelse med denne rammeprotokols artikel 13
 - c) der er mangel på samarbejde fra den associerede stats kompetente myndigheders side om at bekæmpe uregelmæssigheder, svig, misbrug, hvidvask af penge og finansiering af terrorisme
 - d) den gældende EU-ret inden for finansielle tjenesteydelser er blevet omgået eller i alvorlig grad tilsidesat.

2. En midlertidig suspension vedtages på de betingelser og efter den procedure, der er fastsat i denne rammeprotokols artikel 19.

ARTIKEL 19

Beskyttelsesforanstaltninger – procedurer

1. Uanset rammeaftalens artikel 90 skal EU, hvis det skønner, at en eller flere af de situationer, der er anført i denne rammeprotokols artikel 18, stk. 1, er opstået, underrette den associerede stat og indbringe sagen for det blandede udvalg.
2. Det blandede udvalg træder sammen straks og under alle omstændigheder ikke senere end en måned efter, at det er blevet forelagt sagen. De associerede parter meddeler det blandede udvalg alle nyttige oplysninger med henblik på en tilbundsgående vurdering af situationen. Det blandede udvalg undersøger alle muligheder for at finde en løsning i overensstemmelse med denne aftale og kan om nødvendigt træffe afgørelse i så henseende.
3. Hvis det blandede udvalg ikke finder en løsning på de situationer, der er omhandlet i artikel 18, stk. 1, inden for tre måneder fra datoen for det første møde, jf. stk. 2, underretter EU den associerede stat om sin foreslåede løsning på det konstaterede problem.

4. Hvis den associerede stat ikke efterlever den løsning, EU har foreslået, inden for tre måneder, suspenderer EU anvendelsen af denne rammeprotokol for så vidt angår det eller de pågældende segmenter af finansielle tjenesteydelser, som sagen drejer sig om, indtil den associerede stat afhjælper den mangel, som EU har konstateret. Den associerede part skal fortsat deltage i en regelmæssig dialog for at finde en løsning, der er acceptabel for alle.

5. Efter suspensionen af denne rammeprotokols anvendelse kan den associerede stat henvise sagen til EU-Domstolen. Hvis den associerede stat agter at indbringe en sag for EU-Domstolen i henhold til dette stykke, skal den straks underrette EU skriftligt herom og forelægge alle relevante oplysninger.

DEL VI

INSTITUTIONELLE BESTEMMELSER

ARTIKEL 20

Underudvalg om finansielle tjenesteydelser

1. Uanset rammeaftalens artikel 76, stk. 8, første punktum, nedsættes der hermed to underudvalg om finansielle tjenesteydelser mellem henholdsvis:

- a) EU, der repræsenteres af Kommissionen, og Andorra, der repræsenteres af sin myndighed med ansvar for politikken for finansielle tjenesteydelser og
- b) EU, der repræsenteres af Kommissionen, og San Marino, der repræsenteres af sin myndighed med ansvar for politikken for finansielle tjenesteydelser.

Med henblik på denne rammeprotokol læses enhver henvisning til et underudvalg om finansielle tjenesteydelser som en henvisning til et af disse underudvalg.

2. Undervalgene om finansielle tjenesteydelser har til opgave at:

- a) føre tilsyn med gennemførelsen af denne rammeprotokol, som anvendt ved hjælp af de associerede staters protokoller og de relevante bestemmelser i bilag IX, XII og XXII til de associerede staters protokoller

- b) udarbejde følgende henstillinger til de blandede udvalg:
 - i) henstillinger om ændring af bilag IX til de associerede staters protokoller, jf. rammeaftalens artikel 81
 - ii) henstillinger om at give adgang til EU's indre marked for finansielle tjenesteydelser eller til et eller flere af dets segmenter, jf. denne rammeprotokols artikel 6
 - iii) andre henstillinger.
 - c) udarbejde henstillinger til associeringsudvalget, hvis det er relevant
 - d) varetage alle andre funktioner og opgaver, som det er pålagt ved andre af denne rammeprotokols artikler.
3. Europa-Kommissionen kan indbyde EU's tilsynsmyndigheder til at deltage i relevante tekniske drøftelser på møderne i Underudvalget om Finansielle Tjenesteydelser.
4. Hvis ændringerne af bilag IX til de associerede staters protokoller vedrører begge associerede stater, udfører de to underudvalg om finansielle tjenesteydelser deres arbejde på fælles møder på grundlag af koordinerede forslag.
5. Underudvalgene om finansielle tjenesteydelser træder sammen hvert år eller med andre mellemrum, der fastsættes af deres medlemmer. Møderne kan afholdes ved hjælp af ethvert teknologisk middel, der måtte være til rådighed for de associerede parter.

DEL VII

AFSLUTTENDE BESTEMMELSER

ARTIKEL 21

Centralbankers og monetære myndigheders aktiviteter

Bestemmelserne i denne aftale finder ikke anvendelse på aktiviteter, der som led i gennemførelsen af penge- eller valutakurspolitikker udføres af offentlige myndigheder, centralbanker, monetære myndigheder eller andre enheder, der ejes eller kontrolleres af en associeret part.

RAMMEPROTOKOL 4

OM KONKURRENCEREGLERNE FOR VIRKSOMHEDER

ARTIKEL 1

Hvad angår aftaler, afgørelser og samordnet praksis, der allerede består på datoen for aftalens ikrafttræden, og som falder ind under rammeaftalens artikel 38, stk. 1, finder forbuddet i nævnte stykke ikke anvendelse fra datoen for aftalens ikrafttræden, hvis de pågældende aftaler, afgørelser eller praksisser ændres inden for tolv måneder fra datoen for aftalens ikrafttræden, således at de opfylder betingelserne i forbindelse med gruppefritagelserne i bilag XIV til den associerede stats protokol.

ARTIKEL 2

Hvad angår aftaler, virksomhedssammenslutningers afgørelser og samordnet praksis, der allerede består på datoen for aftalens ikrafttræden, og som falder ind under rammeaftalens artikel 38, stk. 1, finder forbuddet i nævnte stykke ikke anvendelse fra datoen for aftalens ikrafttræden, hvis de pågældende aftaler, afgørelser eller praksisser ændres inden for tolv måneder fra datoen for aftalens ikrafttræden, således at de ikke længere er omfattet af forbuddet.

RAMMEPROTOKOL 5

OM SAMARBEJDE PÅ STATISTIKOMRÅDET

ARTIKEL 1

Genstand

1. Denne rammeprotokol finder anvendelse på samarbejdet om statistik mellem de associerede parter med henblik på at sikre produktion og formidling af kohærente og sammenlignelige statistiske oplysninger til beskrivelse og overvågning af alle økonomiske, sociale og miljømæssige politikker, der er relevante for deres samarbejde.
2. De associerede parter udvikler og anvender med henblik herpå harmoniserede metoder, definitioner og klassifikationer såvel som fælles programmer og procedurer for tilrettelæggelse af statistisk arbejde på passende administrativt niveau og i overensstemmelse med denne rammeprotokol.
3. Udarbejdelsen af de associerede parters statistikker skal være upartisk, pålidelig, objektiv, videnskabeligt uafhængig, omkostningseffektiv og fortrolig. Udarbejdelsen af statistikker må ikke medføre en uforholdsmæssig stor byrde for de erhvervsdrivende.

ARTIKEL 2

Statistiske underudvalg

1. Uanset rammeaftalens artikel 76, stk. 8, første punktum, nedsættes der hermed to statistiske underudvalg mellem henholdsvis:

- a) EU, der repræsenteres af Europa-Kommissionen, og Andorra, der repræsenteres af sine myndigheder med ansvar for samarbejde på statistikområdet og
- b) EU, der repræsenteres af Europa-Kommissionen, og San Marino, der repræsenteres af sine myndigheder med ansvar for samarbejde på statistikområdet.

Med henblik på denne rammeprotokol læses enhver henvisning til et statistisk underudvalg som en henvisning til et af disse statistiske underudvalg.

2. De Statistiske Underudvalg er ansvarlige for forvaltningen af denne rammeprotokol og skal sikre, at den gennemføres korrekt. De udarbejder til det formål henstillinger og træffer afgørelser i de sager, der er omhandlet i denne rammeprotokol. De Statistiske Underudvalg træffer afgørelse ved konsensus.

3. De Statistiske Underudvalg og Udvalget for det Europæiske Statistiske System ("ESS-Udvalget"), der er nedsat ved Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EF) nr. 223/2009¹, tilrettelægger deres opgaver i forbindelse med denne rammeprotokol på fælles møder.
4. De Statistiske Underudvalg træder sammen efter behov. Enhver associeret part kan anmode om et møde i det relevante statistiske underudvalg. De statistiske underudvalg kan beslutte at nedsætte arbejdsgrupper, der kan bistå dem i udførelsen af deres opgaver.
5. En associeret part kan til enhver tid rejse et problem vedrørende denne rammeprotokol i det relevante statistiske underudvalg.
6. Det skal fremgå af et statistisk undervalgs afgørelse, hvornår afgørelsen skal være gennemført. En given afgørelse forelægges om nødvendigt til godkendelse i overensstemmelse med Det Statistiske Underudvalgs forretningsorden og gennemføres af det statistiske underudvalg i overensstemmelse med dets forretningsorden.

¹ Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EF) nr. 223/2009 af 11. marts 2009 om europæiske statistikker og om ophævelse af forordning (EF, Euratom) nr. 1101/2008 om fremsendelse af fortrolige statistiske oplysninger til De Europæiske Fællesskabers Statistiske Kontor, Rådets forordning (EF) nr. 322/97 om EF-statistikker og Rådets afgørelse 89/382/EØF, Euratom om nedsættelse af et udvalg for De Europæiske Fællesskabers statistiske program (EUT L 87 af 31.3.2009, s. 164).

ARTIKEL 3

Statistisk samarbejde

1. Det europæiske statistiske program, der er omhandlet i artikel 13 i forordning (EF) nr. 223/2009, udgør rammen for de statistiske tiltag, som hver af de associerede stater skal gennemføre for de relevante perioder, der er omfattet af hvert program. Alle hovedområder og statistiske emner i det europæiske statistiske program anses for relevante for det statistiske samarbejde, der er fastlagt i denne rammeprotokol, og er åbne for hver af de associerede staters fulde deltagelse.
2. Hvert år udarbejder De Statistiske Underudvalg årlige statistiske programmer, der specifikt omfatter EU og den associerede stat ("EU/Andorra" og "EU/San Marino"), som en underkategori af og parallelt med det årlige arbejdsprogram, som Europa-Kommissionen udarbejder i overensstemmelse med kapitel III i forordning (EF) nr. 223/2009. Det årlige statistiske program skal godkendes af det relevante statistiske underudvalg. Det skal navnlig fremgå af programmet, hvilke tiltag inden for de relevante programemner der har prioritet for det respektive statistiske samarbejde mellem EU og den associerede stat i programperioden.
3. Statistiske oplysninger fra de associerede stater fremsendes til Eurostat med henblik på lagring, behandling og formidling. Med henblik herpå arbejder de associerede staters nationale statistiske kontorer tæt sammen med Eurostat for at sikre, at oplysninger fra disse stater fremsendes korrekt og formidles til de forskellige brugergrupper via de sædvanlige kanaler som en del af statistikkerne for EU/den associerede stat. Behandlingen af statistikkerne fra de associerede stater reguleres ved forordning (EF) nr. 223/2009.

4. Hvert Statistisk Underudvalg undersøger de fremskridt, der er gjort inden for rammerne af EU's og de associerede staters relevante statistiske tiltag. Det vurderer især, om målsætningerne, prioriteringerne og de planlagte tiltag i de første tre år af denne rammeprotokols anvendelse er blevet gennemført. Det vurderer også, om indholdet af bilag XXI til den relevante associerede stats protokol i tilstrækkelig grad afspejler målet om relevans, jf. denne rammeprotokols artikel 1, stk. 1.

ARTIKEL 4

Deltagelse

1. Enheder, der er etableret i de associerede stater, er berettiget til at deltage i specifikke EU-programmer, der forvaltes af Eurostat, med samme kontraktlige rettigheder og forpligtelser som enheder etableret i EU.
2. Nationale eksperter i de associerede stater kan udstationeres til Europa-Kommissionen ("Eurostat"). De omkostninger, der er forbundet med at udstationere nationale eksperter til Europa-Kommissionen ("Eurostat"), herunder løn, social sikring, pension, dagpenge og rejsepenge, afholdes fuldt ud af den associerede stat, der udstationerer dem.
3. Enheder, der er etableret i EU, er berettiget til at deltage i specifikke programmer, der forvaltes af de associerede staters nationale statistiske kontorer, med samme kontraktlige rettigheder og forpligtelser som enheder etableret i de associerede stater.

ARTIKEL 5

Andre former for samarbejde

1. Efter gensidig aftale kan overførsel af teknologi på statistikområdet finde sted mellem de nationale statistiske kontorer i hver associeret stat og Eurostat.
2. Uden at det berører de særlige bestemmelser og ordninger, der er fastsat i afsnit S i bilag XI til hver associerede stats protokol, kan de associerede parter udveksle alle oplysninger på statistikområdet.
3. De associerede parters nationale statistiske kontorer kan indbyrdes udveksle embedsmænd. EU-medlemsstaternes nationale statistiske kontorer kan også udveksle embedsmænd med embedsmænd i de associerede stater. Betingelserne for disse udvekslinger aftales direkte mellem de berørte nationale statistiske kontorer.

ARTIKEL 6

Finansielle bestemmelser

1. De associerede stater bidrager hvert år finansielt til det europæiske statistiske program for at dække samtlige omkostninger ved deres deltagelse.
2. Reglerne for de associerede staters finansielle bidrag findes i rammeaftalens artikel 68.

RAMMEPROTOKOL 6 OM VOLDGIFT

KAPITEL 1

INDLEDENDE BESTEMMELSER

ARTIKEL 1

Anvendelsesområde

Hvis en af de associerede parter forelægger en tvist til voldgift i overensstemmelse med rammeaftalens artikel 90, stk. 8, artikel 97, stk. 9, eller artikel 98, stk. 6, finder denne rammeprotokol anvendelse.

ARTIKEL 2

Definitioner

I denne rammeprotokol forstås ved:

- a) "klager": den associerede part, der indbringer en tvist for voldgiftsretten
 - b) "indklagede": den associerede part, der har truffet:
 - i) kompenserende foranstaltninger i henhold til rammeaftalens artikel 90, stk. 7
 - ii) beskyttelsesforanstaltninger i henhold til rammeaftalens artikel 97, stk. 1
 - iii) hastende beskyttelsesforanstaltninger i henhold til rammeaftalens artikel 97, stk. 5
 - iv) udlignende foranstaltninger i henhold til rammeaftalens artikel 97, stk. 8
 - v) beskyttelsesforanstaltninger i henhold til rammeaftalens artikel 98, stk. 1
- og
- vi) udlignende foranstaltninger i henhold til rammeaftalens artikel 98, stk. 5

- c) "repræsentant for en associeret part": en embedsmand fra eller enhver anden person udnævnt af en associeret part, som repræsenterer denne associerede part i forbindelse med en tvist i henhold til rammeaftalens artikel 90, stk. 8, artikel 97, stk. 9, eller artikel 98, stk. 6
- d) "rådgiver": en person, der er udpeget af en associeret part til at rådgive eller bistå den i forbindelse med en sag, der er indbragt for et voldgiftspanel
- e) "assistent": en person, som inden for rammerne af sit mandat foretager undersøgelser for eller bistår et medlem af et voldgiftspanel under det pågældende medlems ledelse og tilsyn
- f) "kandidat": en person, hvis navn er opført på den liste, der er omhandlet i denne rammeprotokols artikel 4, stk. 1, og som det overvejes at udvælge som medlem af et voldgiftspanel i henhold til nævnte artikel.

ARTIKEL 3

Justitskontor og sekretariatsbistand

På de associerede parters eller voldgiftspanelets anmodning skal Den Faste Voldgiftsrets internationale kontor i Haag ("Den Faste Voldgiftsret") fungere som justitskontor og yde passende sekretariatsbistand til voldgiftspanelet.

ARTIKEL 4

Liste over personer, der er villige og i stand til at fungere som medlem af et voldgiftspanel

1. Hvert blandede udvalg udarbejder en liste over 15 personer, der er villige og i stand til at fungere som medlem af et voldgiftspanel. Hver associeret part udpeger med henblik herpå fem personer. De associerede parter udpeger også i fællesskab fem personer, der kan fungere som formand for voldgiftspanelet. Det blandede udvalg sikrer, at disse lister til enhver tid opfylder kravene i stk. 2.
2. De lister, der udarbejdes i henhold til stk. 1, må kun omfatte personer, hvis uafhængighed er uomtvistelig, som i deres hjemland opfylder betingelserne for at indtage de højeste dommerembeder, eller som er jurister, hvis faglige kvalifikationer er almindeligt anerkendt, og som besidder specialiseret viden om eller har erfaringer med EU-retten og folkeretten. Listerne må ikke omfatte personer, som er medlemmer af eller tjenestemænd eller øvrige ansatte i en EU-institution, en EU-medlemsstats regering eller en associeret stats regering.

KAPITEL 2

UNDERRETNINGER

ARTIKEL 5

Videregivelse af underretninger

1. Voldgiftspanelet sender alle anmodninger, meddelelser, skriftlige indlæg og andre dokumenter til begge parter på samme tid.
2. Hvis en part sender en anmodning, en meddelelse, et skriftligt indlæg eller et andet dokument til voldgiftspanelet, sender den på samme tid en kopi heraf til den anden part.
3. Hvis en part sender en anmodning, en meddelelse, et skriftligt indlæg eller et andet dokument med relation til tvisten til den anden part, sender den samtidig en kopi heraf til voldgiftspanelet.
4. De underretninger, der er omhandlet i stk. 1-3, sendes pr. e-mail, eller, hvis det er relevant, ved hjælp af et andet telekommunikationsmiddel, som giver bevis for fremsendelsen deraf. Medmindre andet dokumenteres, anses en sådan underretning for at være modtaget på dagen for dens afsendelse. Alle underretninger stiles til Europa-Kommissionens Juridiske Tjeneste og til den pågældende associerede stats mission ved EU.

ARTIKEL 6

Meddelelse om voldgift

1. Voldgiftsproceduren anses for at begynde på den dato, hvor den indklagede modtager meddelelsen om voldgift. Meddelelsen om voldgift skal også sendes til Den Faste Voldgiftsret.
2. Meddelelsen om voldgift skal indeholde følgende elementer:
 - a) anmodningen om at indbringe tvisten for voldgiftsretten
 - b) navn og adresse på de associerede parter
 - c) navn og adresse på deres repræsentanter og rådgivere
 - d) retsgrundlaget for proceduren: rammeaftalens artikel 90, stk. 8, artikel 97, stk. 9, eller artikel 98, stk. 6
 - e) angivelse af en af følgende foranstaltninger:
 - i) de kompenserende foranstaltninger omhandlet i rammeaftalens artikel 90, stk. 7
 - ii) beskyttelsesforanstaltningerne omhandlet i rammeaftalens artikel 97, stk. 1

- iii) de hastende beskyttelsesforanstaltninger omhandlet i rammeaftalens artikel 97, stk. 5
 - iv) de udlignende foranstaltninger omhandlet i rammeaftalens artikel 97, stk. 8
 - v) beskyttelsesforanstaltningerne omhandlet i rammeaftalens artikel 98, stk. 1
 - vi) de udlignende foranstaltninger omhandlet i rammeaftalens artikel 98, stk. 5
- f) angivelse af den regel, der er genstand for tvisten, eller som hænger sammen med den
- g) en kort beskrivelse af tvisten
- h) udnævnelsen af et medlem af voldgiftspanelet.

3. En tvist om spørgsmålet om, hvorvidt meddelelsen om voldgift overholder kravene i denne rammeprotokol, er ikke til hinder for nedsættelsen af voldgiftspanelet. En sådan tvist skal afgøres endeligt af voldgiftspanelet.

ARTIKEL 7

Svar på meddelelsen om voldgift

1. Senest 20 dage efter modtagelsen af meddelelsen om voldgift skal den indklagede sende sit svar til klageren og til Den Faste Voldgiftsret, som skal indeholde:

- a) navn og adresse på de associerede parter
- b) navn og adresse på deres repræsentanter og rådgivere
- c) et svar på elementerne i meddelelsen om voldgift omhandlet i denne rammeprotokols artikel 6, stk. 2, litra d)-g)
- d) udnævnelsen af et medlem af voldgiftspanelet.

2. En tvist vedrørende den indklagedes manglende svar eller indgivelse af et ufuldstændigt svar, som ikke gives inden for fristen, på meddelelsen om voldgift, er ikke til hinder for nedsættelsen af voldgiftspanelet. En sådan tvist skal afgøres endeligt af voldgiftspanelet.

KAPITEL 3

VOLDGIFTSPANELET

ARTIKEL 8

Nedsættelse af voldgiftspanelet

1. Panelet sammensættes af tre medlemmer.
2. Voldgiftspanelet nedsættes i overensstemmelse med denne artikels stk. 3 og 4 senest 30 dage efter datoen for indgivelsen af meddelelsen om voldgift, jf. denne rammeprotokols artikel 6.
3. De associerede parter udnævner et medlem af voldgiftspanelet blandt personerne på den liste, der opstilles i henhold til denne rammeprotokols artikel 4, stk. 1. Formanden vælges efter fælles aftale mellem voldgiftspanelets medlemmer fra listen over personer, som de associerede parter i fællesskab har udnævnt til at fungere som formand.

Hvis voldgiftspanelets medlemmer ikke kan nå til enighed om udvælgelsen af formanden inden for den frist, der er fastsat i stk. 2, kan hver associeret part anmode generalsekretæren for Den Faste Voldgiftsret om at vælge formanden ved lodtrækning fra listen over personer, som de associerede parter i fællesskab har foreslået til at fungere som formand.

4. Generalsekretæren for Den Faste Voldgiftsret foretager den udvælgelse, der er omhandlet i stk. 3, andet afsnit, senest fem dage efter den i stk. 3 omhandlede anmodning. Repræsentanterne for de associerede parter har ret til at være til stede ved udvælgelsen.
5. Voldgiftspanelet anses for nedsat på den dato, på hvilken formanden er blevet valgt og har accepteret sin udnævnelse.
6. Hvis den liste, der er omhandlet i denne rammeprotokols artikel 4, stk. 1, ikke er udarbejdet ved udløbet af den frist, der er fastsat i denne artikels stk. 2, udnævner hver associeret part inden for fem dage en person til at fungere som medlem af voldgiftspanelet. Hvis der er foreslået personer i henhold til denne rammeprotokols artikel 4, stk. 1, skal udnævnelserne foretages fra nævnte liste over personer. Formanden udnævnes dernæst i overensstemmelse med proceduren i denne artikels stk. 3. Hvis parterne ikke inden for yderligere fem dage i fællesskab har foreslået mindst én person til at fungere som formand, skal generalsekretæren for Den Faste Voldgiftsret inden for fem dage og efter høring af de associerede parter foreslå en formand, som opfylder kravene i denne rammeprotokols artikel 4, stk. 2. Medmindre en af de associerede parter inden for fem dage gør indsigelser mod dette forslag, udnævnes den person, som generalsekretæren for Den Faste Voldgiftsret har foreslået.
7. Hvis det ikke lykkes at nedsætte et voldgiftspanel inden for tre måneder efter datoen for anmodningen i henhold til denne rammeprotokols artikel 6, udnævner generalsekretæren for Den Faste Voldgiftsret senest 15 dage efter en anmodning fra en af de associerede parter og efter høring af de associerede parter personer, som opfylder kravene i denne rammeprotokols artikel 4, stk. 2, til at udgøre voldgiftspanelet.

ARTIKEL 9

Voldgiftspanelets medlemmers uafhængighed og immunitet

1. Medlemmerne af et voldgiftspanel skal være uafhængige, handle efter deres egen overbevisning og må ikke modtage instruks fra nogen organisation eller regering.
2. Medlemmerne af et voldgiftspanel nyder fra nedsættelsen af panelet immunitet i EU og de associerede stater fra retsforfølgning for handlinger i forbindelse med udøvelsen af deres hverv i voldgiftspanelet.

ARTIKEL 10

Indsigelser mod medlemmer af voldgiftspanelet

1. En associeret part, der har til hensigt at gøre indsigelse mod et medlem af voldgiftspanelet, skal meddele sin hensigt senest 15 dage efter den dato, hvor udnævnelsen af det pågældende medlem blev meddelt, eller senest 30 dage efter den dato, hvor den associerede part blev klar over, at der var forhold, der var i strid med kravene i denne rammeprotokols artikel 9, stk. 1.
2. Meddelelsen om indsigelse sendes til den anden associerede part, det medlem af panelet, der gøres indsigelse imod, de øvrige medlemmer af voldgiftspanelet og Den Faste Voldgiftsret. Den skal beskrive årsagerne til indsigelsen.
3. Hvis en associeret part har gjort indsigelse mod et medlem af voldgiftspanelet, kan den anden associerede part acceptere indsigelsen. Det medlem, der er gjort indsigelse mod, kan også trække sig tilbage. En sådan accept eller tilbagetrækning medfører ikke anerkendelse af de årsager, der er givet til indsigelsen.

4. Hvis den anden associerede part ikke inden for 15 dage efter meddelelsen af indsigelsen accepterer indsigelsen, eller hvis det anfægtede medlem af voldgiftspanelet ikke trækker sig tilbage, kan den part, der gør indsigelse, anmode generalsekretæren for Den Faste Voldgiftsret om at træffe afgørelse om indsigelsen.

5. Når generalsekretæren for Den Faste Voldgiftsret træffer afgørelse om en indsigelse, angiver vedkommende en begrundelse for afgørelsen, medmindre de associerede parter er enige om, at der ikke skal gives nogen begrundelse.

ARTIKEL 11

Erstatning af medlemmer af voldgiftspanelet

1. Hvis det er nødvendigt at erstatte et medlem af voldgiftspanelet i løbet af den voldgiftsprocedure, der er omhandlet i denne rammeprotokols kapitel 5, udnævnes eller udvælges der en afløser i overensstemmelse med denne rammeprotokols artikel 8, stk. 3. Den nævnte bestemmelse finder anvendelse, selv om den associerede part ikke har udøvet retten til at udnævne eller deltage i udnævnelsen af det medlem af voldgiftspanelet, der skal erstattes.

2. Hvis et medlem af voldgiftspanelet erstattes, genoptages proceduren på det tidspunkt, hvor det medlem af voldgiftspanelet, der skal erstattes, ophører med at udføre sine opgaver, medmindre voldgiftspanelet træffer anden afgørelse.

ARTIKEL 12

Voldgiftspanelets arbejde

1. Formanden for voldgiftspanelet leder alle panelets møder. Voldgiftspanelet kan delegere beføjelsen til at træffe administrative og proceduremæssige afgørelser til formanden.
2. Medmindre andet er fastsat i denne rammeprotokol, kan voldgiftspanelet benytte ethvert kommunikationsmiddel til sine forhandlinger og drøftelser.
3. Kun medlemmer af voldgiftspanelet må deltage i dets drøftelser. Voldgiftspanelet kan dog tillade, at der er assistenter til stede.
4. Udarbejdelsen af afgørelser påhviler alene medlemmerne af voldgiftspanelet og må ikke delegeres til andre.
5. Hvis der opstår et processuelt spørgsmål, som ikke er omfattet af denne rammeprotokol, kan voldgiftspanelet efter høring af de associerede parter træffe afgørelse om, hvilken procedure der skal følges, forudsat at den er forenelig med denne rammeprotokol.
6. Hvis voldgiftspanelet finder, at det er nødvendigt at ændre nogle af de af sagens frister, der er omhandlet i denne rammeprotokol, eller at foretage andre processuelle eller administrative justeringer, underretter det efter høring af de associerede parter skriftligt disse om begrundelserne for ændringen eller justeringen og om den frist eller justering, der er behov for.

KAPITEL 4

BEREGNING AF FRISTER

ARTIKEL 13

Beregning af frister

1. Enhver frist i denne rammeprotokol løber fra dagen efter modtagelsen af underretningen. Hvis fristens sidste dag falder på en weekend eller en lovbestemt fri- eller helligdag for Europa-Kommissionen eller for den pågældende associerede stat, løber fristen til førstkommende hverdag. Lovbestemte fri- og helligdage, der falder inden for fristen, medregnes.
2. Hvis den sidste dag for indgivelse af et dokument falder på en weekend eller en lovbestemt fri- eller helligdag for Europa-Kommissionen eller den pågældende associerede stat, kan dokumentet indgives på den førstkommende hverdag for Europa-Kommissionen eller den pågældende associerede stat, alt efter hvad der er relevant.

KAPITEL 5

VOLDGIFTSPROCEDURE

ARTIKEL 14

Almindelige bestemmelser

Voldgiftspanelet sikrer, at parterne behandles lige, og at hver associeret part på ethvert hensigtsmæssigt tidspunkt i sagen gives en passende mulighed for at fremlægge sin sag. Panelet behandler sagerne på en sådan måde, at unødige forsinkelser og udgifter undgås, og med henblik på at bilægge tvisten mellem de associerede parter.

ARTIKEL 15

Voldgiftssted

Voldgiften finder sted i Haag. Voldgiftspanelet kan under særlige omstændigheder mødes et andet sted, det måtte finde hensigtsmæssigt.

ARTIKEL 16

Sprog

1. Processprogene i sager for voldgiftspanelet er fransk og engelsk.
2. Voldgiftspanelet kan bestemme, at alle dokumenter, der er vedlagt stævningen eller svarskriftet, og alle yderligere dokumenter, der i løbet af sagen indgives på originalsproget, skal være ledsaget af en oversættelse til et af processprogene.
3. Hver associeret part afholder egne udgifter til oversættelse af dokumenter, der forelægges voldgiftspanelet, og som ikke oprindeligt er udarbejdet på engelsk eller fransk, samt eventuelle udgifter til tolkning i forbindelse med anvendelsen af repræsentanter eller rådgivere under den mundtlige forhandling.

ARTIKEL 17

Stævning

1. Klageren fremsender sin stævning skriftligt til den indklagede, Den Faste Voldgiftsret og hvert medlem af voldgiftspanelet inden for den frist, voldgiftspanelet har fastsat til formålet i overensstemmelse med denne rammeprotokols artikel 20. Klageren kan vælge at betragte sin meddelelse om voldgift som omhandlet i denne rammeprotokols artikel 6 som sin stævning, forudsat at den opfylder alle kravene i nærværende artikels stk. 2 og 3.

2. Stævningen skal indeholde følgende elementer:

- a) navn og adresse på de associerede parter
- b) navn og adresse på deres repræsentanter og rådgivere
- c) retsgrundlaget for proceduren: rammeaftalens artikel 90, stk. 8, artikel 97, stk. 9, eller artikel 98, stk. 6

og en angivelse af en af følgende foranstaltninger:

- i) de kompenserende foranstaltninger omhandlet i rammeaftalens artikel 90, stk. 7
 - ii) beskyttelsesforanstaltningerne omhandlet i rammeaftalens artikel 97, stk. 1
 - iii) de hastende beskyttelsesforanstaltninger omhandlet i rammeaftalens artikel 97, stk. 5
 - iv) de udlignende foranstaltninger omhandlet i rammeaftalens artikel 97, stk. 8
 - v) beskyttelsesforanstaltningerne omhandlet i rammeaftalens artikel 98, stk. 1
 - vi) de udlignende foranstaltninger omhandlet i rammeaftalens artikel 98, stk. 5
- d) en redegørelse for sagens kendsgerningen til støtte for kravet

- e) en kort beskrivelse af tvisten og
 - f) de retlige grunde eller anbringender, der gøres gældende.
3. Stævningen bør så vidt muligt ledsages af alle dokumenter og beviser, som klageren har lagt til grund, eller indeholde en henvisning til disse dokumenter og beviser.

ARTIKEL 18

Svarskrift

1. Den indklagede fremsender skriftligt svarskrift til klageren, Den Faste Voldgiftsret og hvert medlem af voldgiftspanelet inden for den frist, voldgiftspanelet har fastsat til formålet i overensstemmelse med denne rammeprotokols artikel 20. Den indklagede kan vælge at betragte sit svar på meddelelsen om voldgift som omhandlet i denne rammeprotokols artikel 7 som sit svarskrift, forudsat at det opfylder alle kravene i denne artikels stk. 2.
2. Svarskriftet skal indeholde et svar på de elementer, der er angivet i stævningen, jf. denne rammeprotokols artikel 17, stk. 2, litra c) -f). Svarskriftet bør så vidt muligt ledsages af alle dokumenter og beviser, som den indklagede har lagt til grund, eller henvise til disse dokumenter og beviser.

ARTIKEL 19

Andre skriftlige indlæg

Voldgiftspanelet kan beslutte, hvilke skriftlige indlæg udover stævningen og svarskriftet parterne skal eller kan indgive til det. I henhold til rammeprotokollens artikel 20 fastsætter voldgiftspanelet fristen for at indgive sådanne skriftlige indlæg.

ARTIKEL 20

Frister

De frister, som voldgiftspanelet fastsætter for at indgive stævningen, svarskriftet eller andre skriftlige indlæg, bør ikke overstige 90 dage. Voldgiftspanelet kan dog forlænge fristerne, hvis det finder det berettiget.

ARTIKEL 21

Midlertidige foranstaltninger

Voldgiftspanelet må ikke træffe eller indrømme midlertidige foranstaltninger.

ARTIKEL 22

Dokumentation

1. De associerede parter skal fremlægge dokumentation for de forhold, de bygger henholdsvis deres stævning eller svarskrift på.
2. Voldgiftspanelet kan til enhver tid i løbet af sagen anmode de associerede parter om at fremlægge supplerende dokumentation inden for en fastsat frist.
3. Voldgiftspanelet afgør, hvorvidt den dokumentation, der fremlægges, er antagelig, relevant og holdbar.

ARTIKEL 23

Mundtlig forhandling

1. På grundlag af den vejledende tidsplan, der er fastlagt i overensstemmelse med denne rammeprotokols artikel 28, stk. 1, meddeler formanden efter høring af de associerede parter og de andre medlemmer af voldgiftspanelet de associerede parter dato, tid og sted for den mundtlige forhandling. Disse oplysninger gøres offentligt tilgængelige, medmindre den mundtlige forhandling ikke er offentligt.
2. Voldgiftspanelet kan med parternes samtykke beslutte ikke at afholde mundtlig forhandling.

3. Medmindre parterne aftaler andet, holdes den mundtlige forhandling i Den Faste Voldgiftsrets lokale i Haag, jf. denne rammeprotokols artikel 15.

4. Voldgiftspanelet kan indkalde til yderligere mundtlige forhandlinger, hvis parterne er enige herom.

5. Alle medlemmer af voldgiftspanelet skal være til stede under hele den mundtlige forhandling.

6. Medmindre parterne aftaler andet, kan følgende personer deltage i den mundtlige forhandling, uanset om denne er offentligt eller ej:

- a) repræsentanter for de associerede parter
- b) rådgivere
- c) assistenter
- d) tolke, oversættere og voldgiftspanelets retsskrivere og
- e) eksperter, som er udpeget af voldgiftspanelet.

7. Senest fem dage inden datoen for en mundtlig forhandling sender hver associeret part voldgiftspanelet og den anden associerede part en liste med navnene på de personer, der på den pågældende associerede parts vegne vil fremføre mundtlige anbringender eller indlæg under den mundtlige forhandling, samt på andre repræsentanter og rådgivere for den associerede part, som vil deltage i den mundtlige forhandling.

8. Det sikres, at klageren og den indklagede tildeles lige megen tid til anbringende og replik under den mundtlige forhandling, som forløber som følger:

a) anbringende

i) klagerens anbringende

ii) den indklagedes anbringende

b) replik

i) klagerens replik

ii) den indklagedes duplik.

9. Voldgiftspanelet kan stille spørgsmål til hver af parterne når som helst under den mundtlige forhandling.

10. Voldgiftspanelet sørger for, at der udarbejdes et referat af den mundtlige forhandling, som sendes til parterne hurtigst muligt efter den mundtlige forhandling. De associerede parter kan fremsætte bemærkninger til referatet senest ti dage efter datoen for den mundtlige forhandling. Voldgiftspanelet kan inddrage disse bemærkninger i sine overvejelser.

11. En associeret part kan senest ti dage efter datoen for den mundtlige forhandling indgive et supplerende skriftligt indlæg til voldgiftspanelet vedrørende ethvert spørgsmål, der opstod under den mundtlige forhandling.

ARTIKEL 24

Forsømmelse

1. Hvis klageren ikke inden for den frist, der er fastsat af voldgiftspanelet i henhold til denne rammeprotokols artikel 20, og uden en lovlig hindring har indgivet sin stævning, skal voldgiftspanelet træffe afgørelse om, at voldgiftssagen afsluttes, medmindre der er spørgsmål, som det kan være nødvendigt at træffe afgørelse om, eller som panelet finder relevant.

2. Hvis den indklagede ikke inden for den frist, der er fastsat af voldgiftspanelet i henhold til denne rammeprotokols artikel 20, og uden en lovlig hindring har indgivet sit svar på meddelelsen om voldgift eller sit svarskrift, skal voldgiftspanelet træffe afgørelse om, at voldgiftssagen fortsætter, uden at dette betyder, at voldgiftspanelet kan betragte en sådan manglende indgivelse som den indklagedes accept af klagerens påstande.

Dette stykke finder også anvendelse, hvis klageren ikke har indgivet sin duplik på et modkrav.

3. Hvis en af de associerede parter, som er blevet behørigt underrettet i henhold til denne rammeprotokol, ikke møder op til en mundtlig forhandling uden at påberåbe sig en lovlig hindring for en sådan forsømmelse, kan voldgiftspanelet gå videre med voldgiftsproceduren.

4. Hvis en af de associerede parter, som er blevet behørigt opfordret til at fremlægge supplerende dokumentation, ikke gør dette inden for de fastsatte frister og uden at påberåbe sig en legitim hindring, træffer voldgiftspanelet afgørelse på grundlag af den foreliggende dokumentation.

ARTIKEL 25

Fortrolighed

1. Oplysninger, som en associeret part forelægger voldgiftspanelet, og som den pågældende associerede part har angivet som fortrolige, skal behandles som fortrolige af den anden associerede part og af voldgiftspanelet.

Hvis en associeret part indgiver et skriftligt indlæg, som indeholder fortrolige oplysninger, til voldgiftspanelet, indgiver denne også senest 15 dage derefter et indlæg, der ikke indeholder de fortrolige oplysninger, og som gøres tilgængeligt for offentligheden.

2. Intet i denne rammeprotokol udelukker en associeret part fra at offentliggøre sine egne skriftlige indlæg, sine egne besvarelser af forespørgsler fra voldgiftspanelet eller sit eget referat af mundtlige anbringender, forudsat at den pågældende part, når den henviser til oplysninger forelagt af den anden associerede part, ikke offentliggør oplysninger, som den anden associerede part har angivet som fortrolige.

3. En mundtlig forhandling ved voldgiftspanelet er offentlig, medmindre en associeret parts indlæg og anbringender indeholder fortrolige oplysninger, eller de associerede parter i øvrigt aftaler, at den mundtlige forhandling ikke er offentlig. I så tilfælde bevarer de associerede parter fortroligheden af den mundtlige forhandling.

ARTIKEL 26

Ex parte-kontakter

1. I hele voldgiftssagen må medlemmerne af voldgiftspanelet ikke mødes eller på anden måde kommunikere mundtligt eller skriftligt med en associeret part i den anden associerede parts fravær.

ARTIKEL 27

Procedurens afslutning

Når de associerede parter har fået rimelig mulighed for at fremføre deres argumenter, kan voldgiftspanelet afslutte proceduren.

KAPITEL 6

TIDSPLAN FOR SAGER, DER INDBRINGES FOR VOLDGIFTSPANELET

ARTIKEL 28

Tidsplan for sager, der indbringes for voldgiftspanelet

1. Voldgiftspanelet fastlægger efter høring af de associerede parter en vejledende tidsplan for sagen senest ti dage efter nedsættelsen af panelet. Det kan til enhver tid efter høring af de associerede parter forlænge eller afkorte en frist, der er fastsat i denne rammeprotokol, eller som de associerede parter har indvilget i.
2. Voldgiftspanelet meddeler de associerede parter og det blandede udvalg kendelsen senest 12 måneder efter datoen for nedsættelsen af voldgiftspanelet. Finder voldgiftspanelet, at det ikke kan overholde denne frist, meddeler formanden de associerede parter dette skriftligt og angiver årsagerne til forsinkelsen og den dato, hvor panelet agter at afslutte sit arbejde.
3. Inden for ti dage efter nedsættelsen af voldgiftspanelet kan en af de associerede parter indgive en begrundet anmodning om at behandle sagen som hastende. I så fald afsiger voldgiftspanelet en kendelse om sagens hastende karakter senest 15 dage efter modtagelsen af en sådan anmodning. Hvis voldgiftspanelet beslutter, at sagen er hastende, bestræber det sig på at meddele de associerede parter sin kendelse i sagen senest seks måneder efter nedsættelsen af panelet.

KAPITEL 7

VOLDGIFTSKENDELSEN

ARTIKEL 29

Voldgiftspanelets kendelser

1. Voldgiftspanelet bestræber sig på at afsige alle kendelser ved konsensus. Hvis der på trods af bestræbelserne ikke kan opnås konsensus, træffes voldgiftskendelsen ved flertal.
2. Voldgiftspanelets medlemmers dissenser offentliggøres ikke.
3. Voldgiftskendelsen er bindende for de associerede parter. I kendelsen redegøres der for de faktiske omstændigheder, anvendeligheden af denne aftales relevante bestemmelser og begrundelsen for panelets resultater og konklusioner.

ARTIKEL 30

Voldgiftskendelsens form og virkning

1. Voldgiftspanelet kan afsige særskilte voldgiftskendelser om forskellige spørgsmål og på forskellige tidspunkter.

2. Alle voldgiftskendelser skal være skriftlige og begrundede.
3. Alle voldgiftskendelser er endelige og bindende for de associerede parter.
4. Voldgiftskendelsen skal være undertegnet af voldgiftspanelet medlemmer og oplyse datoen for, hvornår den blev truffet, og voldgiftstedet. Den Faste Voldgiftsret fremsender en kopi af voldgiftskendelsen, der er undertegnet af voldgiftspanelet medlemmer, til de associerede parter.
5. De associerede parter skal offentliggøre voldgiftskendelserne i deres helhed, idet fortrolige oplysninger dog beskyttes, jf. denne rammeprotokols artikel 25.
6. De associerede parter håndhæver straks voldgiftskendelserne.

ARTIKEL 31

Gensidigt acceptabel løsning eller andre grunde til at afslutte proceduren

1. De associerede parter kan til enhver tid nå frem til en gensidigt acceptabel løsning på deres tvist. I så fald skal de associerede parter i fællesskab underrette voldgiftspanelet om en sådan løsning. Hvis løsningen kræver en af de associerede parter godkendelse, skal dette krav fremgå af underretningen, og voldgiftsproceduren skal suspenderes i afventning af en sådan godkendelse. Hvis der ikke er noget krav om godkendelse, eller når det er blevet meddelt, at eventuelle interne procedurer er gennemført, afsluttes voldgiftsproceduren.

2. Hvis det bliver umuligt at fortsætte voldgiftsproceduren, inden kendelsen er afsagt, eller hvis den bliver unødvendig af grunde, der ikke er nævnt i stk. 1, skal voldgiftspanelet informere de associerede parter om, at det har til hensigt at træffe afgørelse om at afslutte proceduren.

Voldgiftspanelet er bemyndiget til at træffe en sådan afgørelse, medmindre der er udestående spørgsmål, som det kan være nødvendigt at afsige kendelse om, og voldgiftspanelet finder det hensigtsmæssigt.

3. Voldgiftspanelet fremsender afgørelsen om at afslutte voldgiftsproceduren eller det gensidigt aftalte forlig, der er undertegnet af voldgiftspanelet's medlemmer, til parterne. Denne rammeprotokols artikel 30, stk. 2-6, finder tilsvarende anvendelse på gensidigt aftalte forlig.

ARTIKEL 32

Berigtigelse af en voldgiftskendelse

1. Senest 30 dage efter modtagelsen af kendelsen kan en associeret part, idet den orienterer den anden associerede part og Den Faste Voldgiftsret herom, anmode voldgiftspanelet om at berigtige beregningsfejl, materielle eller typografiske fejl eller andre fejl eller udeladelser af lignende art i kendelsen. Hvis voldgiftspanelet finder anmodningen berettiget, foretager den berigtigelsen senest 45 dage efter modtagelsen af anmodningen. Anmodninger af denne art har ikke opsættende virkning.

2. Voldgiftspanelet kan foretage betigtigelser på eget initiativ senest 30 dage efter meddelelsen af kendelsen.

3. Berigtigelser skal i henhold til denne artikel ske skriftligt og udgøre en integrerende del af voldgiftskendelsen. Denne rammeprotokols artikel 30, stk. 2-6, finder tilsvarende anvendelse på sådanne berigtigelser.

KAPITEL 8

ØKONOMISKE ANLIGGENDER

ARTIKEL 33

Vederlag og godtgørelse af udgifter, der skal udbetales
til medlemmer af et voldgiftspanel og deres assistenter

Senest syv dage efter nedsættelsen af voldgiftspanelet skal parterne ved hjælp af et hvilket som helst kommunikationsmiddel nå til enighed med panelet om:

- a) det vederlag og den godtgørelse af udgifter, der skal udbetales til medlemmerne af voldgiftspanelet, og som skal være rimeligt og sammenligneligt med WTO's standarder for paneler
- b) det vederlag, der skal udbetales til assistenter, idet det samlede vederlag til assistenter for hvert medlem af voldgiftspanelet skal være rimeligt og under ingen omstændigheder må overstige en tredjedel af vederlaget til det pågældende medlem.

ARTIKEL 34

Omkostninger

1. Hver associeret part afholder sine egne omkostninger samt halvdelen af omkostningerne til voldgiftspanelet.

2. Voldgiftspanelet fastslår sine omkostninger i kendelsen om sagens realitet. Disse omkostninger må kun dække:
- a) honorarer til medlemmerne af voldgiftspanelet, som angives særskilt for hvert medlem og fastsættes af panelet selv, jf. denne rammeprotokols artikel 34, litra a)
 - b) rejseudgifter og andre udgifter, som medlemmerne af voldgiftspanelet har afholdt
 - c) honorarer og udgifter til Den Faste Voldgiftsret.
3. Omkostningerne i stk. 2 skal være rimelige i betragtning af tvistens værdi, tvistens kompleksitet, den tid, som voldgiftspanelets medlemmer og eventuelle eksperter, der udpeget af voldgiftspanelet, har brugt på den, og alle andre omstændigheder, der er relevante for den konkrete sag.

ARTIKEL 35

Deponering af beløb til dækning af omkostninger

1. Den Faste Voldgiftsret kan i starten af voldgiftsproceduren anmode parterne om på forhånd at indbetale et beløb svarende til et skøn over de samlede omkostninger, der er omhandlet i denne rammeprotokols artikel 35, stk. 2.
2. Den Faste Voldgiftsret kan i løbet af voldgiftsproceduren anmode parterne om at indbetale yderligere beløb.

3. Alle beløb, som er indbetalt af parterne, skal overføres til Den Faste Voldgiftsret, som udbetaler dem til dækning af de udgifter, der reelt er afholdt, navnlig honorarer til voldgiftspanelet og Den Faste Voldgiftsret.

ADFÆRDSKODEKS FOR MEDLEMMER AF VOLDGIFTSPANELER

ARTIKEL 1

Ansvar i forbindelse med afviklingen af sager

1. Med henblik på at sikre voldgiftsprocedurens integritet og upartiskhed skal alle, der er kandidat til at blive medlem af et voldgiftspanel:
 - a) undgå utilbørlig adfærd og adfærd, der kan give indtryk af utilbørlig adfærd
 - b) være uafhængige og upartiske
 - c) undgå enhver direkte og indirekte interessekonflikt og
 - d) iagttage høje adfærdsstandards, således at tvistbilæggelsesprocedurens integritet og upartiskhed bevares.
2. Tidligere kandidater eller medlemmer af et voldgiftspanel skal opfylde forpligtelserne i dette tillægs artikel 5 og 6.

ARTIKEL 2

Oplysningspligt hos medlemmer af voldgiftspanelet

1. Inden kandidaterne bekræfter deres udvælgelse til medlem af voldgiftspanelet, oplyser de skriftligt de associerede parter om enhver interesse, enhver forbindelse eller ethvert andet forhold, som de er bekendt med, og som kan forventes at påvirke deres uafhængighed eller upartiskhed, eller som med rimelighed kan forventes at give indtryk af utilbørlig eller partisk adfærd, i sagen for voldgiftspanelet.
2. Kandidater og medlemmer af et voldgiftspanel må kun videregive oplysninger om aktuelle eller potentielle overtrædelser af denne adfærdskodeks til det blandede udvalg med henblik på de associerede parters undersøgelse heraf.
3. Medlemmer af et voldgiftspanel skal til enhver tid i sagen for voldgiftspanelet oplyse parterne skriftligt om eventuelle interesser, forbindelser eller andre forhold af den i stk. 1 omhandlede art, som de er eller bliver bekendt med.

ARTIKEL 3

Due diligence for medlemmer af et voldgiftspanel

1. Efter udvælgelsen udfører medlemmer af et voldgiftspanel deres opgaver omhyggeligt og hurtigt under hele behandlingen af sagen for voldgiftspanelet og udviser loyalitet og omhu.

2. Navnlig:

- a) behandler de kun de spørgsmål, der blev rejst i sagen for voldgiftspanelet, og som er nødvendige for kendelsen, ligesom de ikke må delegere denne opgave til andre
- b) tager de ethvert passende skridt til at sikre, at deres assistenter er bekendt med og overholder dette tillægs artikel 1, 2 og 6.

ARTIKEL 4

Uafhængighed og upartiskhed for medlemmer af et voldgiftspanel

Medlemmerne af et voldgiftspanel:

- a) skal være uafhængige og upartiske og undgå at give indtryk af utilbørlig eller partisk adfærd og må ikke lade sig påvirke af egeninteresse, udefra kommende pres, politiske overvejelser, offentlige protester, loyalitet over for Unionen eller de associerede stater eller frygt for kritik
- b) må ikke hverken direkte eller indirekte påtage sig nogen forpligtelse eller acceptere nogen fordel, som på nogen måde ville være til hinder for eller give indtryk af at være til hinder for, at de udfører deres opgaver korrekt
- c) må ikke udnytte deres stilling som medlemmer af et voldgiftspanel til at fremme nogen personlig eller privat interesse og skal undgå handlinger, som kan give det indtryk, at andre befinder sig i en særlig position med hensyn til at påvirke dem

- d) må ikke lade økonomiske, forretningsmæssige, erhvervsmæssige, familiemæssige eller sociale forbindelser eller forpligtelser påvirke deres adfærd eller dømmekraft
- e) skal undgå at etablere forbindelser eller erhverve økonomiske interesser, som kan forventes at påvirke deres upartiskhed, eller som med rimelighed kan forventes at give indtryk af utilbørlig eller partisk adfærd
- f) må ikke drøfte noget aspekt af genstanden for eller behandlingen af sagen for voldgiftspanelet med en eller begge parter i fraværet af de øvrige medlemmer af voldgiftspanelet.

ARTIKEL 5

Forpligtelser for tidligere medlemmer af et voldgiftspanel

Alle tidligere medlemmer af et voldgiftspanel skal undgå handlinger, der kan give det indtryk, at de var partiske under varetagelsen af deres opgaver eller drog fordel af en af voldgiftspanelets afgørelser eller kendelser.

ARTIKEL 6

Fortrolighed

1. Intet nuværende eller tidligere medlem af et voldgiftspanel må på noget tidspunkt:
 - a) videregive eller gøre brug af oplysninger, som ikke er offentlige, vedrørende sager for voldgiftspanelet, eller som vedkommende har fået kendskab til under behandlingen af sådanne sager, medmindre det sker som led i sagen, og må under ingen omstændigheder videregive eller gøre brug af sådanne oplysninger til at opnå personlige fordele eller fordele for andre eller til at skade andres interesser
 - b) offentliggøre voldgiftspanelets drøftelser eller nogle af dets medlemmers synspunkter.
2. Medlemmerne af et voldgiftspanel må ikke videregive en kendelse fra voldgiftspanelet eller dele deraf, før den er offentliggjort i overensstemmelse med denne rammeprotokol.

RAMMEPROTOKOL 7
OM VEDTÆGTEN FOR DET PARLAMENTARISKE ASSOCIERINGSUDVALG

ARTIKEL 1

Det parlamentariske associeringsudvalg, der er oprettet ved rammeaftalens artikel 78, etableres og udøver sin funktion i overensstemmelse med bestemmelserne i denne aftale og denne vedtægt.

ARTIKEL 2

Det parlamentariske associeringsudvalg består af 12 medlemmer. Europa-Parlamentet udnævner fire medlemmer, og de associerede staters parlamenter udnævner hver fire medlemmer.

ARTIKEL 3

Det parlamentariske associeringsudvalg vælger sin formand og næstformand blandt medlemmerne. Formandskabet for udvalget varetages på skift for et år ad gangen af et medlem, der er udnævnt af Europa-Parlamentet, og et medlem, der er udnævnt af parlamentet i en associeret stat.

ARTIKEL 4

Det parlamentariske udvalg afholder ordinært møde mindst to gange om året, skiftevis i EU og i en associeret stat. Udvalget beslutter på hvert møde, hvor det næste ordinære møde afholdes. Der kan afholdes ekstraordinære møder, hvis det parlamentariske udvalg træffer beslutning herom i overensstemmelse med den forretningsorden, der er vedtaget i henhold til denne rammeprotokols artikel 5.

ARTIKEL 5

Det parlamentariske associeringsudvalg vedtager sin forretningsorden med et flertal på to tredjedele af sine medlemmer.

ARTIKEL 6

Udgifterne ved et medlems deltagelse i det parlamentariske udvalg afholdes af det parlament, der har udnævnt det pågældende medlem.